

Održivost mirovinskog sustava i fiskalni izdaci starenja stanovništva u Hrvatskoj

Brkljačić, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:773413>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Sveučilišni integrirani preddiplomski i diplomski studij poslovna ekonomija

smjer financije

**ODRŽIVOST MIROVINSKOG SUSTAVA I FISKALNI
IZAZOVI STARENJA STANOVNIŠTVA U HRVATSKOJ**

Diplomski rad

FILIP BRKLJAČIĆ

Zagreb, lipanj 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij poslovna ekonomija

smjer financije

**ODRŽIVOST MIROVINSKOG SUSTAVA I FISKALNI
IZAZOVI STARENJA STANOVNIŠTVA U HRVATSKOJ
SUSTAINABILITY OF THE PENSION SYSTEM AND
FISCAL EXPENDITURES OF THE AGING POPULATION IN
CROATIA**

Diplomski rad

Student: Filip Brkljačić

JMBAG: 0067580312

Mentor: izv. prof. dr. sc. Lucija Rogić Dumančić

Zagreb, lipanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je prijava teme diplomskog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio prijave teme nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio prijave teme ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio prijave teme nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Filip Boljanić
(vlastoručni potpis studenta)

Zagreb, 13. veljače 2024.
(mjesto i datum)

SAŽETAK

U ovom radu analizira se održivost postojećeg mirovinskog sustava Republike Hrvatske. Tema je aktualna i nameće se uslijed sve lošije demografske strukture stanovništva u Republici Hrvatskoj. Sustav mirovinskog osiguranja izuzetno je važan dio socijalne skrbi koji je usmjeren prema smanjenju rizika od siromaštva starijeg stanovništva. Mirovinski sustav Hrvatske sastoji se od dvaju glavnih mirovinskih stupova, međugeneracijske solidarnosti te individualne kapitalizirane štednje i jednog dobrovoljnog stupa. Doprinosi koji se uplaćuju u prva dva mirovinska stupa, uplaćeni su od strane trenutnih zaposlenika, a služe za isplatu mirovina trenutnih umirovljenika. Održivost mirovinskog sustava godinama predstavlja gorući problem Hrvatske za koji se još uvijek nije našlo efikasno rješenje. Spomenutoj situaciji pogoduje demografska slika Hrvatske koju već desetljećima obilježava smanjenje ukupnog broja stanovnika, rast starijeg stanovništva, sve češće iseljavanje mladih te niske stope fertiliteta. Navedeno ima snažan negativni utjecaj na održivost javnih financija, tržište rada te ukupnu sliku hrvatskog gospodarstva. Projekcije Državnog zavoda za statistiku te Eurostata su itekako zabrinjavajuće. Ako se ispostave točnima, Hrvatska će krajem stoljeća imati daleko manji broj stanovnika nego sada, struktura ukupnog stanovništva poprimit će oblik obrnute piramide, a velika je mogućnost da će doći do zamjene stanovništva. Drugim riječima, uvozom jeftine radne snage i naseljavanjem stranih radnika hrvatsko stanovništvo s vremenom više neće biti toliko dominantno u vlastitoj državi. Nužno je provođenje kvalitetnih mirovinskih reformi. Da bi se provele nužne reforme ključno je identificirati koje su to glavne prijetnje mirovinskom sustavu te moguće prilike za poboljšanje istog.

Ključne riječi: mirovinski sustav, održivost mirovinskog sustava, demografska slika, starenje stanovništva, gospodarska kretanja, tržište rada

ABSTRACT

This paper analyzes the sustainability of the existing pension system of the Republic of Croatia. The topic is current and arises due to the worsening demographic structure of the population in the Republic of Croatia. The pension insurance system is an extremely important part of social care aimed at reducing the risk of poverty among the elderly population. The Croatian pension system consists of two main pension pillars, intergenerational solidarity and individual capitalized savings and one voluntary pillar. Contributions paid into the first two pension pillars are paid by current employees and serve to pay the pensions of current retirees. The sustainability of the pension system has been a pressing problem in Croatia for years, for which no effective solution has yet been found. The aforementioned situation is favored by the demographic picture of Croatia, which for decades has been characterized by a decrease in the total number of inhabitants, the growth of the elderly population, the increasingly frequent emigration of young people and low fertility rates. The above has a strong negative impact on the sustainability of public finances, the labor market and the overall image of the Croatian economy. The projections of the National Bureau of Statistics and Eurostat are very worrying. If they turn out to be correct, at the end of the century Croatia will have a much smaller number of inhabitants than now, the structure of the total population will take the form of an inverted pyramid, and there is a great possibility that the population will change. In other words, with the import of cheap labor and the settlement of foreign workers, the Croatian population will eventually no longer be so dominant in its own country. It is necessary to carry out quality pension reforms. In order to implement the necessary reforms, it is crucial to identify the main threats to the pension system and possible opportunities for its improvement.

Key words: *pension system, sustainability of the pension system, demographic picture, population aging, economic trends, labor market*

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Metodologija rada	2
1.3. Struktura rada.....	2
2. MIROVINSKI SUSTAV HRVATSKE.....	3
2.1. Karakteristike mirovinskog sustava Hrvatske	3
2.2. Struktura hrvatskog mirovinskog sustava	6
2.3. Razvoj hrvatskog mirovinskog sustava	10
3. ODRŽIVOST MIROVINSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ.....	14
3.1. Indikatori održivosti mirovinskog sustava.....	14
3.2. Prijetnje održivosti mirovinskog sustava	17
3.3. Reforme i mogućnosti poboljšanja održivosti mirovinskog sustava	20
4. ANALIZA STANOVNIŠTVA U HRVATSKOJ.....	24
4.1. Demografska slika Hrvatske	24
4.2. Značaj demografskih trendova za mirovinski sustav	28
4.3. Demografske projekcije za Hrvatsku.....	31
5. FISKALNI IZAZOVI STARENJA	36
5.1. Gospodarska kretanja i tržište rada	36
5.2. Izazovi proračuna i javnih financija.....	41
5.3. Financijska pozicija u budućnosti	44
ZAKLJUČAK.....	49
POPIS LITERATURE	50
POPIS GRAFIKONA	54
POPIS TABLICA	55
ŽIVOTOPIS.....	56

1. UVOD

Mirovinski sustav Republike Hrvatske bitan je dio socijalnog osiguranja te se smatra izuzetno važnim dijelom socijalne sigurnosti. Briga o socijalnoj skrbi važna je za cjelokupnu kvalitetu života stanovništva neke zemlje. Analizom upravljanja mirovinskim sustavom moguće je uvidjeti koliko dobro država skrbi o svojim građanima. Hrvatski mirovinski sustav čine tri stupa, a on se sve više suočava s problemom dugoročne neodrživosti uslijed procesa demografskog starenja.

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet je diplomskog rada istražiti i analizirati održivost hrvatskog mirovinskog sustava te uvidjeti koliko iznose fiskalni izdaci starenja stanovništva u Hrvatskoj. Spomenuto je bitno istražiti zato što je dobna struktura hrvatskog stanovništva iz godine u godinu sve gora. Također, sljedeći razlog je što mirovinski sustav predstavlja važan sustav društva iz kojeg se umirovljenicima isplaćuju mirovine koje im služe za sve životne potrebe. Mirovinski sustav bio bi idealan da omogućava kvalitetan životni standard svim umirovljenicima, a da pritom previše ne opterećuje sredstva državnog proračuna. Nadalje, tema rada je uvijek aktualna jer bi kontinuirano trebalo provoditi pravovremene i kvalitetne politike da ne bi došlo do smanjenja omjera broja osiguranika i korisnika mirovina. Bitno je analizirati i način uspostave hrvatskog mirovinskog sustava te uočiti njegove promjene tijekom godina zbog mogućih pozitivnih ili negativnih posljedica na cjelokupnu stabilnost mirovinskog sustava. Radom se želi prikazati sadašnje stanje na polju mirovinskog osiguranja te sve prednosti i nedostaci s kojima se susreće. Glavni cilj rada jest analizom temeljenom na teorijskom okviru te kvantitativnim podacima utvrditi posljedice starenja hrvatskog stanovništva na održivost postojećeg mirovinskog sustava Republike Hrvatske. Navedeno podrazumijeva i analizu gospodarske slike Hrvatske te kretnje na tržištu rada. Cilj je prepoznati glavne indikatore koji utječu na održivost mirovinskog sustava u vidu promjena prihoda i rashoda. Pojašnjenjem strukture mirovinskog sustava Hrvatske prikazat će se prednosti i nedostaci koje taj sustav posjeduje, te će se predložiti mjere koje bi potencijalno mogle poboljšati efikasnost postojećeg sustava. Također, karakteristikama sva tri mirovinska stupa dat će se bolji uvid u sam način funkcioniranja mirovinskog sustava Hrvatske. Nadalje, cilj je uvidjeti buduće demografske trendove u Hrvatskoj. Uz pomoć demografskih projekcija, analizom trenutnog omjera umirovljenika i zaposlenika i uplata u mirovinski sustav, preporučit će se rješenja za

suočavanje s problemom deficita javnih izdataka u mirovinskom sustavu. U radu će se navesti ključne karakteristike, poteškoće i efikasnost upravljanja hrvatskim mirovinskim sustavom. Također, analizirat će se demografska slika Hrvatske, njezin utjecaj na gospodarska kretanja i tržište rada u Hrvatskoj. Zbog boljeg uvida u potpuno stanje hrvatskog mirovinskog sustava, neki će grafovi sadržavati podatke i za druge države članice Europske unije pa će se ti podaci moći usporediti.

1.2. Metodologija rada

Metodologija istraživanja ovog diplomskog rada temelji se na korištenju sekundarnih izvora podataka (Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Državnog zavoda za statistiku, Eurostata) kao i relevantnih znanstvenih stručnih literatura na hrvatskom i engleskom jeziku te izvješćima i publikacijama hrvatskih i međunarodnih institucija. Za potrebe teorijskog okvira i pojmovnog određenja korištena je literatura u vidu stručnih knjiga, znanstvenih radova i stručnih časopisa s naglaskom na područje mirovinskog sustava i ekonomskog utjecaja starenja stanovništva. Upotrebom podataka i zaključaka drugih istraživanja pojašnjava se kontekst trenutnog stanja hrvatskog mirovinskog sustava i demografske slike Hrvatske.

1.3. Struktura rada

Rad se sastoji od pet poglavlja. Nakon uvodnog dijela, drugo se poglavlje odnosi na karakteristike mirovinskog sustava. Također pojašnjava strukturu te pobliže daje uvid u razvoj hrvatskog mirovinskog sustava. Treće poglavlje opisuje održivost mirovinskog sustava i njegove indikatore, a zatim naglašava prijetnje održivosti mirovinskog sustava te na kraju predlaže reforme za poboljšanje efikasnosti postojećeg sustava. Četvrto poglavlje prikazuje demografsku sliku Hrvatske, analizira utjecaj demografskih trendova na mirovinski sustav te uz pomoć demografskih projekcija pojašnjava potencijalne opasnosti, ali i prilike za trenutni mirovinski sustav. Posljednje, peto poglavlje, naglašava važnost analize fiskalnih izazova starenja. Nadalje, pokazuje kako cijela demografska i gospodarska kretanja utječu na tržište rada, koji su to izazovi proračuna te kakva je financijska pozicija mirovinskog sustava u budućnosti. Na kraju, donosi se zaključak u kojem se uz prethodno navedene činjenice te različita razmatranja uokviruje cijela analiza rada te daju prijedlozi za usavršavanje postojećeg mirovinskog sustava Hrvatske.

2. MIROVINSKI SUSTAV HRVATSKE

Pod pojmom mirovinskog sustava podrazumijeva se skup pravnih normi, institucionalnih i financijskih aranžmana kojima je cilj osigurati kvalitetnu regulaciju osiguranja rizika povezanih uz starost, gubitak hranitelja te invalidnost. Sastoji se od nekoliko podsustava koji se mogu rasporediti na kategorije osiguranika, načine financiranja i upravljanja te unutar njih raspoređene mirovine. Iz navedenog proizlazi da je mirovinski sustav zakonski određeno uplaćivanje novčanih sredstava s ciljem zadržavanja socijalne sigurnosti i stabilnosti u slučaju kada ljudi potpuno ili djelomično nisu sposobni za rad (Puljiz, 2007.).

Najvažnija institucija koja se bavi pitanjem mirovina u Hrvatskoj je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (u daljnjem tekstu HZMO). To je državna institucija kojoj je temelj uspostavljen Zakonom o mirovinskom osiguranju te posjeduje svojstvo pravne osobe s pravima, obvezama i odgovornostima. Također, slobodna je odlučivati o pravima i obvezama iz mirovinskog osiguranja. HZMO vrši isplate pomoću ovlaštenih banaka, nadležnih državnih tijela i financijskih organizacija. Navedene institucije isplaćuju mirovine umirovljenicima temeljem ispravnih podataka HZMO-a, a koji se odnose na uplaćene doprinose i naknade koji su uplaćeni od strane poslodavaca (osiguranje, n.d.).

2.1. Karakteristike mirovinskog sustava Hrvatske

Sustav mirovinskog osiguranja Republike Hrvatske uređen je s nekoliko zakona, a podrazumijevaju: Zakon o mirovinskom osiguranju, Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima te ostalim pripadajućim podzakonskim aktima (Hanfa). Sustav podliježe strogoj regulaciji i nadzoru kako bi postojeća regulatorna tijela nadgledala rad mirovinskih fondova osiguravajući da se poštuju zakonski propisi i standardi. Hrvatski mirovinski sustav osigurava posebne programe zaštite za određene skupine poput vojnih osoba, policijskih službenika i osoba s invaliditetom. Efikasno provođenje zakonskih propisa čini postojeći mirovinski sustav fleksibilnim, transparentnim i prilagođenim različitim potrebama građana.

HZMO predstavlja ključnu ulogu u osiguravanju efikasnog i transparentnog funkcioniranja mirovinskog sustava u Hrvatskoj. Njegovo djelovanje i ustroj strogo su propisani već spomenutim Zakonom o mirovinskom osiguranju, a zaduženi su za osiguravanje prava

osiguranika u prvom mirovinskom stupu. Uz HZMO bitni učesnici mirovinskog sustava su obvezni i dobrovoljni mirovinski fondovi. Navedeni akteri upravljanjem sredstvima fonda nastoje povećati njihovu vrijednost što posljedično utječe na isplaćivanje većih mirovina.

Tablica 1: Broj osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju od 2006. do ožujka 2024. godine

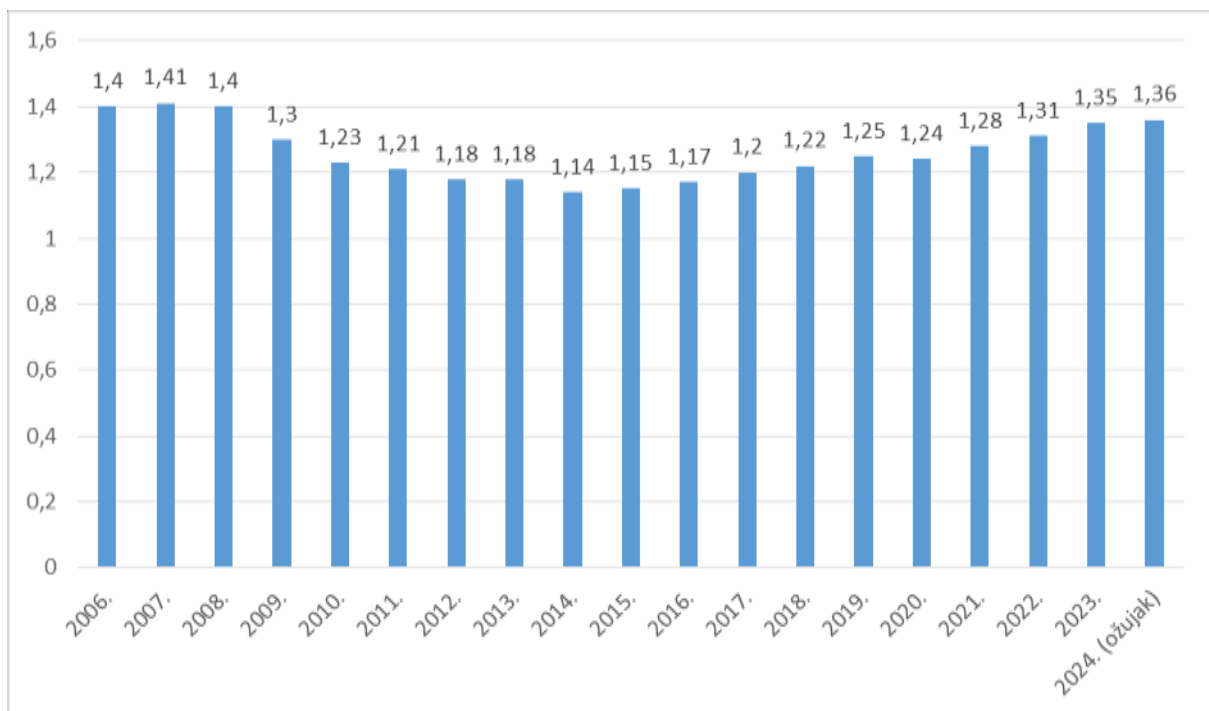
Godine	Osiguranici	Korisnici mirovina	Odnos
2006.	1 538 170	1 100 086	1,4
2007.	1 579 463	1 121 540	1,41
2008.	1 604 848	1 148 290	1,4
2009.	1 530 233	1 173 814	1,3
2010.	1 475 363	1 200 386	1,23
2011.	1 468 133	1 213 121	1,21
2012.	1 432 740	1 217 692	1,18
2013.	1 400 631	1 190 815	1,18
2014.	1 397 400	1 223 738	1,14
2015.	1 413 637	1 228 020	1,15
2016.	1 440 188	1 233 375	1,17
2017.	1 475 044	1 232 651	1,2
2018.	1 506 912	1 236 258	1,22
2019.	1 545 192	1 241 111	1,25
2020.	1 536 300	1 241 085	1,24
2021.	1 571 672	1 232 601	1,28
2022.	1 607 734	1 227 671	1,31
2023.	1 648 877	1 225 246	1,35
2024. (ožujak)	1 665 717	1 227 689	1,36

Izvor: Obrada autora prema Izvješću o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2022. godinu te Statističkim informacijama Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje 2024.

U tablici 1 prikazani su podaci o broju osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju od 2006. do ožujka 2024. godine. Tako je iz priložene tablice vidljivo da je kod broja osiguranika prisutno više oscilacija nego kod broja korisnika mirovina. Na početku prikazanog razdoblja broj osiguranika je rastao, ali od 2008. godine taj je broj iz godine u godinu bio sve manji. Ipak,

2015. godine broj osiguranika je ponovno počeo rasti što se nastavilo do kraja 2019. godine kada se ponovno bilježi njegov pad. Posljednjih pet godina prikazanog razdoblja (od 2020. do ožujka 2024. godine) u Hrvatskoj se bilježi povećanje broja osiguranika. S druge strane, broj korisnika mirovina se iz godine u godinu povećavao te je 2013. godine doživio pad. Već iduće godine taj broj se ponovno počeo povećavati. Od 2014. godine pa sve do kraja prikazanog razdoblja (2024. godine), broj korisnika mirovina je uglavnom rastao. Samo se 2020. godine omjer smanjio za 0,01 u odnosu na 2019. godinu (osiguranje, 2024.).

Grafikon 1: Prikaz omjera broja osiguranika i korisnika mirovina od 2006. do ožujka 2024.

Izvor: Obrada autora prema Izvješću o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2022. godinu te Statističkim informacijama Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje 2024.

Na grafikonu 1 uočava se kretanje omjera broja osiguranika i korisnika mirovina od 2006. do ožujka 2024. godine. U navedenom je razdoblju najmanji omjer broja osiguranika i broja korisnika mirovina iznosio 1 : 1,14 (2014. godine) dok je najveći omjer iznosio 1 : 1,41 (2007. godine). Promatrajući cjelokupno kretanje navedenog omjera u prikazanom razdoblju, vidi se jasan trend smanjenja omjera od 2006. do 2014. godine, a nakon toga se može govoriti o trendu rasta omjera broja osiguranika i korisnika mirovina od 2015. do 2024. uz minimalne oscilacije (2020. u odnosu na 2019.). Na kraju 2022. godine evidencijom HZMO-a vidljivo je postojanje 1 227 671 korisnika te 1 607 734 osiguranika, što upućuje na omjer korisnika i osiguranika od 1 : 1,31. Dvije godine prije (2020. godine) taj je omjer iznosio 1 : 1,24, a krajem 2021. godine iznosio je 1 : 1,28. Iako je u spomenute tri godine omjer napredovao, i dalje se ne može reći da

je takva situacija dugoročno održiva (osiguranje, 2022.). Posljednje dostupan omjer je iz ožujka 2024. kada je iznosio 1 : 1,36 (osiguranje, 2024.).

Sustav mirovinskog osiguranja omogućava zaštićenost kada nastupi starost, smrt i invaliditet. Takav sustav čine ga dva obvezna stupa. Prvi obvezni je utemeljen na međugeneracijskoj solidarnosti gdje su točno definirane naknade, dok je drugi obvezni mirovinski stup utemeljen na individualnoj kapitaliziranoj štednji te definiranim doprinosima. Postoji i treći mirovinski stup koji je u potpunosti dobrovoljan te će osiguranik uplaćivati doprinose u jedan od mirovinskih fondova samo ukoliko on to želi. (Bejaković, 2015.).

2.2. Struktura hrvatskog mirovinskog sustava

Mirovinski sustav Hrvatske sastoji se od triju mirovinskih stupova, od čega su dva obvezna i jedan dobrovoljni. Prvi mirovinski stup, koji se još naziva i stupom međugeneracijske solidarnosti, obavezan je za sve zaposlenike te je reguliran od strane HZMO-a. Uspostavljen je tako da je poslodavac dužan uplaćivati novčana sredstva za radnika. U tom slučaju 15% radnikove bruto plaće se uplaćuje za doprinose u prvi mirovinski stup. Iznos od 5% radnikove bruto plaće će se plaćati ako je zaposlenik obaveznik i drugog mirovinskog stupa. Ako nije (npr. ako je zaposlenik umirovljenik), u tom će slučaju poslodavac uplaćivati doprinose u iznosu od 20% ukupne bruto plaće zaposlenika u prvi mirovinski stup. Zaposlenicima koji su osigurani samo u I. stupu mirovinskog osiguranja smatraju se oni zaposlenici i osobe izjednačene s njima prema posebnim propisima koje su na dan početka primjene II. stupa (1. siječnja 2002.) imale 40 ili više od 40 a manje od 50 godina života i odlučile se na obvezno osiguranje samo u I. stupu. Isto tako, zaposleni osiguranici koji su na taj dan imali navršениh 50 ili više godina života obvezno su osigurani samo u I. stupu mirovinskog osiguranja. Prvi je stup svoj naziv „međugeneracijske solidarnosti“ dobio zato što trenutni zaposlenici uplaćuju sredstva trenutnim umirovljenicima. Uplaćena novčana sredstva prvog mirovinskog stupa prikupljaju se od svih zaposlenih osoba (bilo da se njihov rad zasniva na ugovoru ili se vode kao samozaposlene osobe) te pojedinaca koji izvršavaju određenu profesionalnu ili samostalnu djelatnost. Tako formirana financijska sredstva HZMO će koristiti za isplaćivanje mirovina kada osiguranik stekne uvjete za mirovinu u skladu za Zakonom o mirovinskom osiguranju dok će se razlika nadoknađivati iz državnog proračuna (Hanfa).

Drugi mirovinski stup isto je karakteriziran kao obavezan. Iz bruto plaće svakog osiguranika uplaćuje se 5% doprinosa u obvezni mirovinski fond koji je osiguranik sam odabrao. Izbor

obveznog mirovinskog fonda obavlja se isključivo na šalteru Središnjeg registra osiguranika (REGOS), u poslovnicama FINA-e (Financijska agencija). Mirovinski fondovi prikupljeni novac ulažu na financijskim tržištima i ostvaruju dobit koja uvećava mirovinsku štednju na osobnim mirovinskim računima članova fonda. Nadzor nad poslovanjem mirovinskih fondova i mirovinskih osiguravajućih društava provodi HANFA. Navedeni je stup utemeljen na principu individualne kapitalizirane štednje. Sustav je potpuno transparentan jer osiguranik u svakom trenutku zna koliko ušteđenih i oplođenih sredstava ima na svom osobnom mirovinskom računu u obveznom mirovinskom fondu što predstavlja činjenicu da je individualan. Također, kapitaliziran znači da prilikom uplaćivanja u odabrani obvezni mirovinski fond osiguranik zapravo ostvaruje i neki prinos od tog ulaganja. Osiguranik u svakom trenutku, ako je nezadovoljan uslugom, može promijeniti obvezni mirovinski fond. U prve tri godine zaračunava se propisana izlazna naknada iz fonda, a nakon tri godine članstva prelazak je besplatan (Hanfa).

Treći mirovinski stup još se naziva i dobrovoljnim jer u Hrvatskoj nije definiran kao obvezan. Za razliku od prvog i drugog stupa gdje trenutni zaposleni izdvajaju za mirovine trenutnih umirovljenika, odnosno štede u drugom stupu za svoju mirovinu iz drugog stupa, treći stup predstavlja potpuno nezavisnu dodatnu štednju za mirovinu. Ovakav je oblik namijenjen svima koji žele na vrijeme i uz dodatne poticaje štedjeti za svoju buduću mirovinu.

Štednja u dobrovoljnim mirovinskim fondovima poticana je od strane države gdje svakom osiguraniku u III. stupu odobrava poticaj koji iznosi 15% iznosa godišnje uplate do najviše 663,6€, tj. najviši državni poticaj može iznositi 99,54€. Članstvom u dobrovoljnom mirovinskom fondu članu se nudi mogućnost i da dobrovoljnu mirovinsku štednju za njega uplaćuje poslodavac. Izdvajanje poslodavaca u treći stup mirovinskog osiguranja do iznosa od 67€ mjesečno, tj. do 804€ godišnje ne smatra se plaćom. Taj je iznos porezno priznat izdatak, odnosno rashod poslodavca. Nema ni dobnog niti bilo kojeg drugog ograničenja za članstvo u dobrovoljnim mirovinskim fondovima, a s obzirom na karakteristike proizvoda sa štednjom je preporučljivo početi što ranije jer i manji iznosi kroz duži period mogu značajno doprinijeti kvaliteti buduće kombinirane mirovine iz sva tri stupa.

Visinu mirovine određuje visina mjesečnih uloga koji se uplaćuju na poseban račun u dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Uplaćena sredstva fond ulaže na tržištu i ostvaruje dobit. Ušteđena sredstva na računu III. stupa mogu se podići najranije s 55 godina života putem jednog od odabranih oblika mirovine, bez obzira na radni status. Po isteku štednje u fondu,

članu se nude dvije mogućnosti isplata mirovina: putem mirovinskog fonda ili nekog od odabranih mirovinskih programa koje nudi mirovinsko osiguravajuće društvo. Prilikom isplate moguće je zatražiti i djelomičnu jednokratnu isplatu do 30% ušteđenih sredstava, bez obzira na to koji način isplate je odabran i koja je vrsta mirovinskog programa. O načinu isplate sredstava sklapa se poseban ugovor, a sredstva se prenose na novi račun (Hanfa).

Građani imaju pravo na isplatu mirovina ovisno o tome za koju su vrstu mirovine stekli uvjete. Može se ostvariti starosna, prijevremena starosna, invalidska ili obiteljska mirovina.

Tablica 2: Vrste mirovina i kriteriji odlaska u mirovinu i stjecanja prava na isplatu mirovine

Vrsta mirovine	Kriteriji/uvjeti odlaska u mirovinu
Starosna	- navršenih 65 godina života - minimalno 15 godina radnog (mirovinskog staža)
Prijevremena starosna	- navršenih 60 godina života - ostvarenih 35 godina mirovinskog staža
Invalidska	- djelomični gubitak radne sposobnosti - potpuni gubitak radne sposobnosti
Obiteljska	Pravo imaju članovi obitelji preminulog osiguranika ukoliko je on ispunio: - minimalno navršenih 5 godina staža osiguranja, tj. 10 godina mirovinskog staža - prije smrti ispunio uvjete za stjecanje invalidske mirovine - ako se radi o postojećem korisniku mirovine

Izvor: Izrada autora prema Zakonu o mirovinskom osiguranju

U tablici 2 vidljivo je kako se mogu podijeliti mirovine te koji su kriteriji za svaku od navedenih vrsta. Starosna mirovina je najčešća s kojom se umirovljenici susreću, a uvjete mogu steći nakon navršenih 65 godina života te minimalno 15 godina radnog (mirovinskog staža). Uslijed ubrzanog načina života i velike razine stresa, sve veći broj ljudi želi otići u prijevremenu mirovnu za što je potrebno navršenih 60 godina života te ostvarenih 35 godina mirovinskog staža. Nažalost, neki su ljudi primorani otići u invalidsku mirovinu zbog djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti. Posljednja vrsta je obiteljska mirovina koju mogu

ostvariti članovi obitelji preminulog osiguranika ako je on stekao minimalno 5 godina staža osiguranja, tj. 10 godina mirovinskog staža, prije smrti ispunio uvjete za stjecanje već spomenute invalidske mirovine te ako je postojeći korisnik mirovine.

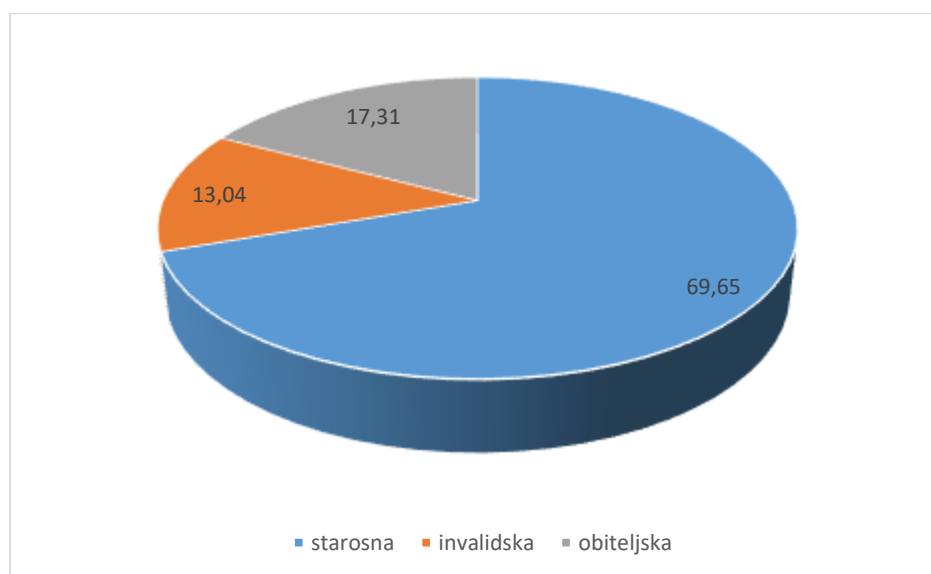
Tablica 3: Broj korisnika mirovina, vrste mirovina, svote mirovina za 2020., 2021., 2022. godinu (u kunama) i 2023. godinu (u eurima)

Vrsta mirovine	Sveukupno starosna		Invalidska		Obiteljska		
	Godina	Broj korisnika	Prosječni iznos mirovine	Broj korisnika	Prosječni iznos mirovine	Broj korisnika	Prosječni iznos mirovine
2020.		823.542	2.755,03	107.357	2.083,63	216.511	2.089,18
2021.		823.582	2.771,97	104.868	2.091,60	215.254	2.095,57
2022.		824.925	2.842,32	100.919	2.145,22	213.437	2.139,41
2023.		841.994	480,65	93.584	358,83	194.716	377,17

Izvor: Obrada autora prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje 2023.

Iz tablice 3 može se vidjeti podjela mirovina s obzirom na broj korisnika i prosječni iznos mirovine u razdoblju od 2020. do 2022. godine (u kunama) i 2023. godinu (u eurima). Vidljivo je da je najveći broj korisnika u spomenutom razdoblju koristio starosnu mirovinu, nakon toga obiteljsku pa invalidsku. Također, primjetno je da se broj korisnika starosne mirovine iz godine u godinu povećavao dok se broj korisnika preostalih dviju mirovina smanjivao. Govoreći o prosječnom iznosu mirovine, može se iščitati da se iznos za sve tri vrste mirovina s godinama povećavao (osiguranje, 2023.).

Grafikon 2: Korisnici prema vrstama mirovina (u %) za 2023. godinu

Izvor: Obrada autora prema podacima Izvješća o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2023. godinu

Na grafikonu 2 su prikazani korisnici prema vrstama mirovina u postotku za 2023. godinu. Od ukupnog broja korisnika mirovine u 2023. godini (1 225 246), evidentirano je 853 400 tj. 69,65% korisnika starosne mirovine koja je ujedno i najčešće korištena mirovina u Hrvatskoj. Pravo na obiteljsku mirovinu imalo je 212 148 korisnika (17,31%) dok je invalidsku mirovinu koristilo 159 698 korisnika tj. 13,04%. Zbog smanjenog priljeva novih korisnika invalidske mirovine te prevedenih invalidskih mirovina na starosne mirovine, izražen je trend smanjenja broja korisnika invalidske mirovine i njihovog udjela u ukupnom broju korisnika mirovine. Također je blago smanjen udio korisnika obiteljskih mirovina u ukupnom broju korisnika (osiguranje, 2024.).

Također, kada se govori o korisnicima starosne, obiteljske, prijevremene starosne i invalidske mirovine, važno je napomenuti nekoliko stvari. Osobe koje koriste starosnu mirovinu, starosnu za dugogodišnjeg osiguranika ili prijevremenu starosnu mogu raditi do polovine radnog vremena i ostvarivati pravo na puni iznos mirovine. Ukoliko osoba prima obiteljsku mirovinu dopušteno joj je raditi do polovice punog radnog vremena (od 1.8.2021.) te može ostvarivati puni iznos mirovine. Ako osoba koristi prijevremenu starosnu mirovinu i starosnu prema Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba tada ta osoba može raditi do polovine radnog vremena i dopušteno joj se koristiti punu mirovinu. Postoji i druga opcija u kojoj može biti zaposlena na puno radno vrijeme, ali u tom će slučaju njena mirovina biti umanjena za 50%. U slučaju da je osoba korisnik invalidske mirovine, uz prisutan potpuni gubitak radne sposobnosti, može obavljati posao do 3.5 sati dnevno i imati pravo na puni iznos mirovine. Kada korisnik prima najniži iznos mirovine, moguće ga je zaposliti do polovice punog radnog vremena te takva osoba ima pravo na dobivanje punog iznosa mirovine (Djelatnika, 2024.).

2.3. Razvoj hrvatskog mirovinskog sustava

Postojeći mirovinski sustav uspostavljen je još početkom ovog tisućljeća, točnije 2002. godine, i izvršene su reforme u skladu s onima koje je postavila Svjetska banka. Tada je predstavljen model mirovinskog sustava koji je podrazumijevao djelomičnu privatizaciju koja se zasnivala na modelu sa tri stupa. Navedeno se odnosilo na zamjenu javnog sustava tekuće raspodjele sa sustavom individualne kapitalizirane štednje. Do tada hrvatski mirovinski sustav bio je utemeljen samo na, danas poznatom, prvom mirovinskom stupu. Zapravo bio je prisutan jedino sustav međugeneracijske solidarnosti. S obzirom na to da nije postojao drugi mirovinski stup, bilo je obvezno uplaćivati samo 20% iznosa od bruto plaće. Uvjeti koji su u to vrijeme bili

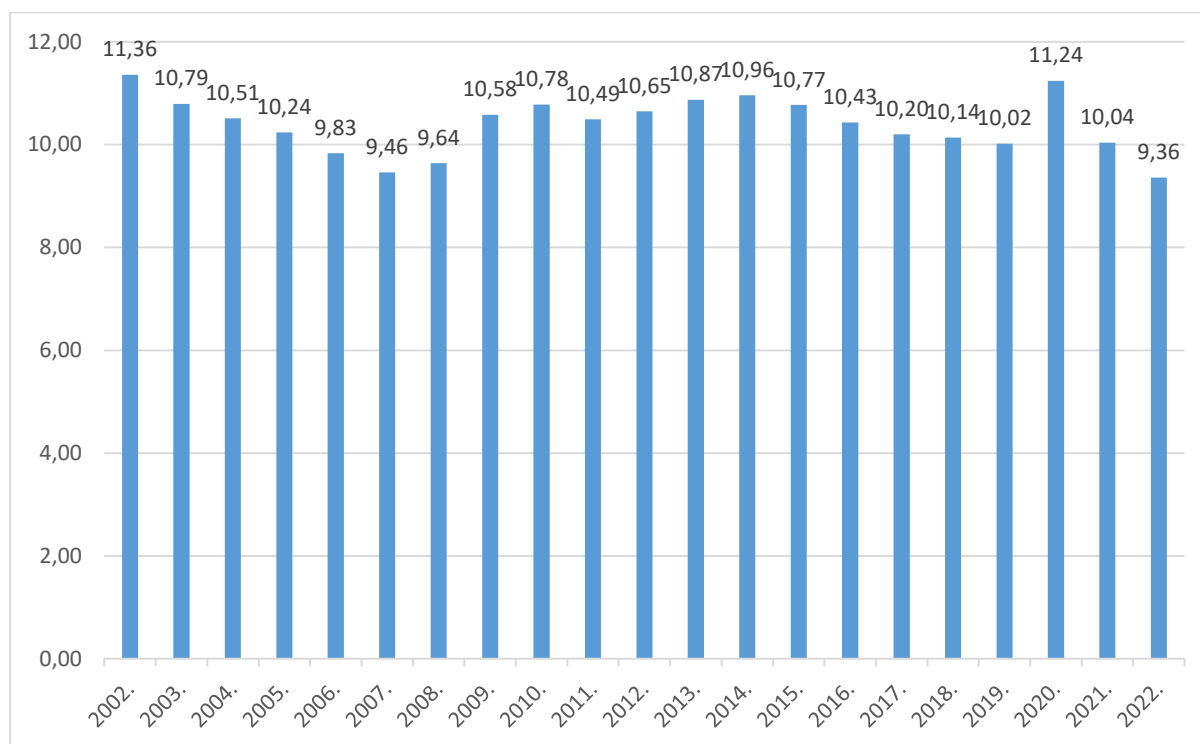
prisutni (prirodni pad stanovništva, rat, sve veći broj nezaposlenih...) bili su okidač za nužno donošenje spomenute mirovinske reforme. Tome je u prilog išao i odnos broja osiguranika i korisnika mirovina koji je s vremenom postajao sve niži te je održivost samog sustava bila upitna. U razdoblju od 15 godina (1980. – 1995.) taj je odnos pao više od 50 postotnih poena (Samodol, 2020.).

Navedenim je trendovima doprinijela i devastacija hrvatskog gospodarstva kroz procese privatizacije i pretvorbe. To je imalo ključnu ulogu u smanjenju broja zaposlenih osoba, nastavno potrošnje, a posljedično i cijelog BDP-a Hrvatske. S obzirom na to da se povećavao broj nezaposlenih, došlo je i do zloupotrebe mirovinskog fonda. Spomenute osobe odlazile su u prijevremenu mirovinu te su na taj način stvarali nerealnu sliku o tome koliki bi broj ljudi trebao primati mirovinu. Također, stvorili su se veliki gubici uslijed isplaćivanja plaće „na crno“. Zbog takvog načina isplata nisu se uplaćivali potrebni doprinosi te se time stvarala šteta za mirovinske fondove. Upravo se iz tog razloga više stavlja naglasak na osiguravanje mirovina novih zaposlenika.

Da bi se uspješno realizirala reforma, bilo je potrebno donijeti kvalitetan zakon. Zakon o mirovinskom osiguranju usvojen je 1999. godine, a osnovne karakteristike bile su povećanje zakonske dobi za odlazak u mirovinu, veće mirovinske osnovice za obračunavanje mirovina, opširnije i detaljnije reguliranje uvjeta za invalidsku mirovinu. Mirovina se računala prema „švicarskoj formuli“ koja jest i nije ukinuta. Pomoću nje mirovine su se usklađivale nakon svakog polugodišta tako da istodobno prate rast plaća i cijena u jednakom omjeru 50 : 50, a to znači da se zbroji 50 postotni rast plaća i 50 postotni rast potrošačkih cijena. Posljedično, događalo se stalno zaostajanje mirovina jer ako je rast plaća veći, onda mirovine zaostaju za rastom plaća, a ako je rast potrošačkih cijena veći onda za rastom cijena. To je proces koji je trajao godinama te dodatno osiromašio dovoljno siromašne umirovljenike.

Uz donošenje zakona uveo se i drugi mirovinski stup, poznatiji kao stup individualne kapitalizirane štednje te treći mirovinski stup koji je do danas još uvijek dobrovoljni. Kada se uvodio već spomenuti drugi stup, svi koji su imali manje od 40 godina bili su primorani postati dio drugog stupa dok su osobe od 40. do 50. godine života imale slobodan odabir. Uvođenjem drugog stupa više se nije uplaćivalo 20% bruto plaće u prvi mirovinski stup, već se taj postotak razdijelio tako da se 15% bruto plaće uplaćivao u prvi mirovinski stup, a preostalih 5% bruto plaće u drugi mirovinski stup.

Grafikon 3: Mirovinski sektor od 2002. do 2023.

Izvor: Obrada autora prema Samodol, A. (2020.) Mirovinske reforme kao trajno globalno pitanje i dizajniranje mirovinskog sustava – slučaj Hrvatske. *International studies*, Vol. XX No. 1-2, str. 73-95. i osiguranje, H. z. (2022.). Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje 2022.

Da spomenuta reforma mirovinskog sustava, koja je trajala sve do 2018. godine, nije bila posve uspješna, vidljivo je i iz gore priloženog grafikona 3. Na njemu je prikazano kretanje mirovinskog sektora u navedenom razdoblju (2002. – 2022.). Vidljivo je da su izdaci za mirovinu 2002. godine bili 11,36% BDP-a dok su 2022. godine iznosili 9,36% BDP-a. Upravo su te dvije spomenute godine izdaci za mirovinu ujedno činili najveći udio BDP-a (2002. godine) dok je najmanji udio zabilježen sa 9,36% BDP-a (2022. godine) (osiguranje, 2022.). Iako je 2002. godine uveden još jedan stup, to nije puno unaprijedilo postojeći mirovinski sustav koji je i dalje u ovakvim uvjetima neodrživ. Takva tvrdnja može se temeljiti na činjenici da hrvatski mirovinski sustav još uvijek nema usvojen i integriran mehanizam mirovinskih stabilizatora (Samodol, 2020.).

Nova reforma mirovinskog sustava započela je 2019. godine te podrazumijeva izmjene koje se odnose na uvjete za odlazak u mirovinu. Najveći dobitak za umirovljenike bila je mogućnost da se vrate u prvi mirovinski stup i mirovinu primaju kao da su cijeli život štedjeli samo u njemu. Povećao se broj umirovljenika koji je dobio mogućnost rada na pola radnog vremena te je uveden i dodatni staž za svako rođeno dijete. Navedenom je reformom došlo i do povećanja broja članova u obveznim mirovinskim fondovima te je on iznosio 3,8% u odnosu

na prethodnu godinu. Nadalje, pozitivna kretanja u gospodarstvu su se odrazila i na uplate članova obveznih mirovinskih fondova pa su ukupne uplate u fondove po pojedinim društvima za upravljanje u 2019. godini rasle u rasponu od 7% do 11% u odnosu na prethodnu godinu. Time su obvezni mirovinski fondovi još jednom potvrdili da imaju ulogu ključnog čimbenika dugoročnog financiranja Republike Hrvatske na domaćem i međunarodnom tržištu (Paić Ćirić, 2019.). Početkom 2023. počele su posljednje promjene koje bi trebale rezultirati višim iznosima mirovina te bi trebale utjecati i na obiteljske mirovine (Hrvatske, 2023.). S obzirom na to da je posljednja reforma tek nedavno počela, još je rano donositi zaključke o njezinim efektima.

3. ODRŽIVOST MIROVINSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ

Kako bi se mirovinski sustav u Hrvatskoj održao što duže, trebao bi biti zadovoljen niz čimbenika i karakteristika. Jedan od glavnih problema održivosti mirovinskog sustava u Hrvatskoj svakako su demografski trendovi. Trendovi poput starenja stanovništva, niskih stopa fertiliteta i emigracija imaju značajan utjecaj na održivost postojećeg sustava. Starenje populacije može dovesti do manjka radne snage, a posljedično i smanjenja uplaćivanja doprinosa u mirovinski sustav. Financijskom stabilnošću utječe se na ravnotežu između prihoda i rashoda od doprinosa i troškova mirovina. Održivost bi se trebala osigurati povećanjem zaposlenosti te produktivnosti. Također, održivost kao takva zahtijeva i dugoročno planiranje te provođenje konkretnih reformi da bi isplate budućih mirovina bile moguće i pravovremene.

Karakteristike pravednosti i socijalne inkluzije također imaju veliki utjecaj na održivost mirovinskog sustava. Njima se želi postići da mirovine budu dostatne za zadovoljenje osnovnih životnih potreba, posebno onih s najnižim mirovinama ili socijalno ranjivijih skupina. Kako bi se navedeno postiglo, osim temeljnog mirovinskog osiguranja putem doprinosa, dodatni oblici štednje poput dobrovoljnih mirovinskih fondova mogu pružiti dodatnu sigurnost i stabilnost. Međutim, najvažnija stvar jest edukacija i svijest građana o važnosti štednje za mirovinu i razumijevanje funkcioniranja mirovinskog sustava. Kvalitetno i efikasno informiranje građana o mogućnostima štednje za mirovinu kao i poticanje osobne odgovornosti može poboljšati financijsku situaciju mirovinskog sustava. Svi su navedeni čimbenici međusobno povezani te zahtijevaju efikasnu koordinaciju države, poslodavaca, sindikata i građana kako bi se osigurala dugoročna održivost mirovinskog sustava u Hrvatskoj.

3.1. Indikatori održivosti mirovinskog sustava

Kao osnovni kriteriji definiranja mirovinskog sustava mogu se navesti održivost te adekvatnost (Vukorepa, 2015.). Spominjući kriterij održivosti, misli se na društveni i makroekonomski aspekt dugoročne financijske stabilnosti mirovinskog sustava. Sama održivost mirovinskog sustava odnosi se na sposobnost tog sustava da osigura adekvatne mirovine sadašnjim umirovljenicima, uz istovremeno osiguravanje dovoljnih sredstava za buduće generacije umirovljenika. To podrazumijeva kontinuirano i kvalitetno dugoročno planiranje demografskih politika, poboljšanje i očuvanje ključnih demografskih faktora te povećanu ekonomsku aktivnost. Za razliku od kriterija održivosti, kriterij adekvatnosti podrazumijeva individualni i

mikroekonomski aspekt ostvarenja osnovnih životnih potreba uz pokušaj postizanja životnog standarda umirovljenika koji će rezultirati smanjenjem rizika od siromaštva i socijalnom isključenosti. Također, odnosi se na sposobnost tog sustava da pruži umirovljenicima dovoljno sredstava kako bi održali prihvatljiv standard života nakon prestanka rada. Navedeno se odnosi na uspostavu primjerene visine mirovine, očuvanje sigurnosti sustava, pravedno indeksiranje mirovina te samu dostupnost uslugama mirovinskog sustava. Adekvatnost mirovinskog sustava ključan je aspekt socijalne politike jer utječe na kvalitetu života umirovljenika i općenito na socijalnu stabilnost društva. Stoga je važno osigurati da mirovinski sustav bude adekvatan i pravedan za sve njegove korisnike (Commission, 2018.).

S obzirom na to da predstavljaju različite ciljeve, mogu biti proturječni, ali i nadopunjujući. Postizanjem većeg stupnja adekvatnosti mirovina doći će do porasta mirovinskih izdataka. Navedeno može srednjoročno i dugoročno predstavljati opasnost za održivost jer postoji mogućnost da proračunska sredstva neće biti dostatna za zadovoljenje tekućih potreba. Neučinkovit mirovinski sustav negativno utječe na sadašnju, ali i buduću adekvatnost mirovina stvarajući izazove u osiguravanju dostatnih primanja umirovljenika. Adekvatnost mirovina može se procijeniti koristeći različite pokazatelje, a najvažniji su stopa zamjene, omjer prosječne neto plaće i neto mirovine te ukupno bogatstvo umirovljenika (Miletić, 2018.). Stopa zamjene izražava omjer između posljednje plaće i prve mirovine te teži optimalnoj vrijednosti između 70 i 80 posto (Šimović & Deskar-Škrbić, 2021.). Odnos prosječne neto plaće i prosječne neto mirovine šire je društveno mjerilo vrijednosti mirovina, posebice u kontekstu suzbijanja rizika od siromaštva među starijom populacijom. Bitnim pokazateljem očuvanja životnog standarda smatra se i ukupno bogatstvo umirovljenika koje predstavlja sekundarni cilj mirovinskog sustava, ali također djeluje i na ostvarenje primarnog cilja kroz povećanje otpornosti na rizik od siromaštva.

Indikatori održivosti mirovinskog sustava mogu se svrstati u tri glavne skupine pokazatelja s obzirom na najvažnije čimbenike koji utječu na mirovinski sustav. To su indikatori demografskih kretanja, indikatori mirovinskog sustava i indikatori javnih financija (Miletić, 2018.).

Tablica 4: Indikatori održivosti mirovinskih sustava

Demografski indikatori	Indikatori mirovinskog sustava	Indikatori javnih financija
Koeficijent dobne ovisnosti starih (<i>old-age dependency ratio</i>)	Udio mirovina iz prvog stupa Dob umirovljenja Imovina mirovinskih fondova (% BDP-a)	Izdaci za mirovine (% BDP) Stupanj zaduženosti države

Izvor: Obrada autora prema Miletić, Z. (2018.) Komparativna analiza pokazatelja održivosti i adekvatnosti mirovinskih sustava Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije. *Journal of Economy and Business*, No. 24, 2018., str. 108-127

Indikatori demografskih kretanja predstavljaju prve i najvažnije indikatore, a odnose se na statističke pokazatelje koji opisuju promjene u strukturi i dinamici populacije te imaju značajan utjecaj na održivost mirovinskog sustava. Ti indikatori pružaju uvid u različite demografske procese, poput nataliteta, mortaliteta, migracija i starenja populacije. Također, pomažu u procjeni dugoročnih demografskih trendova koji su ključni za održivost mirovinskog sustava te služe za planiranje i prilagodbu politika mirovinskog sustava kako bi se osigurala financijska stabilnost i adekvatnost mirovina postojećih, ali i budućih umirovljenika.

Indikatori održivosti mirovinskog sustava mogu se podijeliti na direktne (izravne) i indirektno (neizravne), a prikazani su u tablici 5. Koriste se za procjenu financijske, demografske i društvene stabilnosti mirovinskog sustava te za predviđanje njegove buduće (ne)sposobnosti ispunjavanja obveza prema umirovljenicima. U direktne pokazatelje ubrajaju se izdaci za mirovine koji se izražavaju u postotku BDP-a, koeficijent dobne ovisnosti starih te omjer zaposlenika i umirovljenika. S druge strane, indirektni pokazatelji su dob umirovljenja, stopa zaposlenosti te dug sektora opće države. Navedeni indikatori daju uvid u cjelokupnu održivost mirovinskog sustava omogućavajući donositeljima politika identificiranje izazova i prilika za poboljšanje efikasnosti sustava (Miletić, 2018.).

Tablica 5: Direktni i indirektni pokazatelji održivosti mirovinskih sustava

Direktni (izravni) pokazatelji	Indirektni (neizravni) pokazatelji
Izdaci za mirovine (%BDP-a)	Dob umirovljenja
Koeficijent dobne ovisnosti starih	Stopa zaposlenosti
Omjer zaposlenika i umirovljenika	Dug sektora opće države

Izvor: Obrada autora prema Miletić, Z. (2018.) Komparativna analiza pokazatelja održivosti i adekvatnosti mirovinskih sustava Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije. *Journal of Economy and Business*, No. 24, 2018., str. 108-127

Indikatori javnih financija mirovinskog sustava podrazumijevaju mjerila koja služe za procjenu financijske održivosti mirovinskog sustava na razini državne ili nacionalne ekonomije. Također, obuhvaćaju različite aspekte financiranja mirovinskog sustava. Mogu se podijeliti na izdatke za mirovine izražene u postotnom udjelu BDP-a te stupanj zaduženosti države.

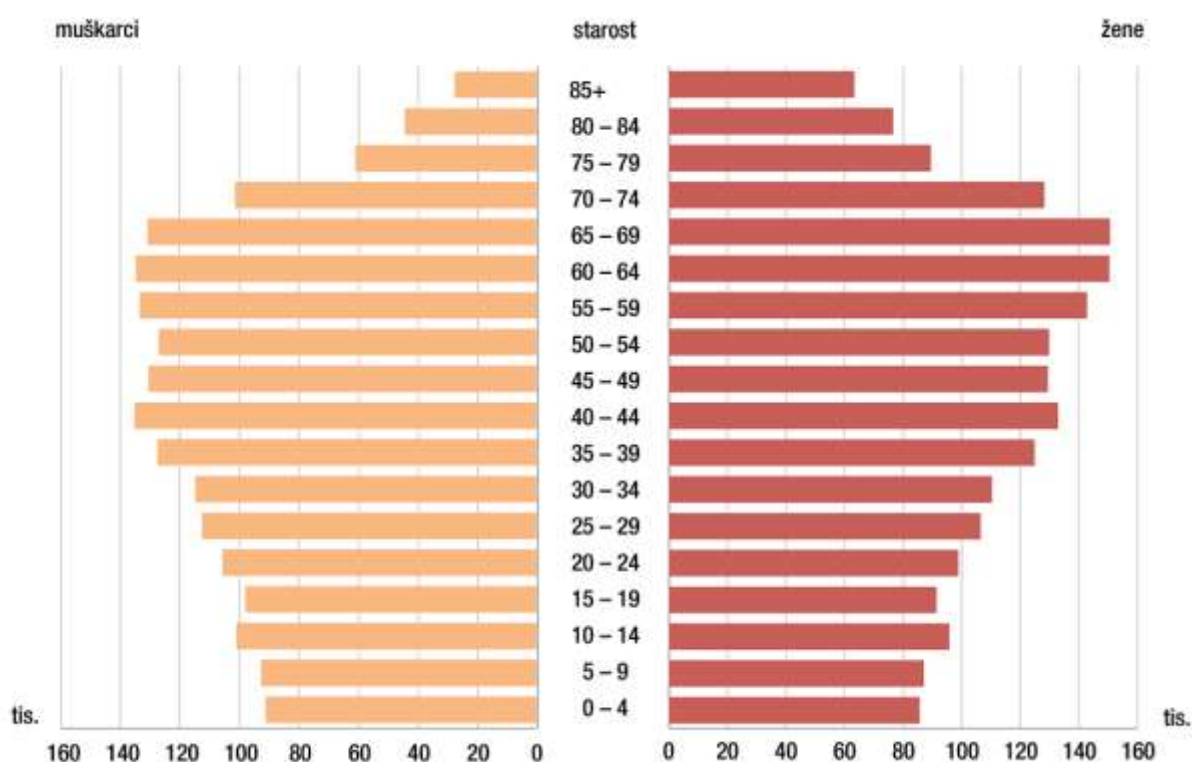
3.2. Prijetnje održivosti mirovinskog sustava

Hrvatski mirovinski sustav suočen je s mnogim izazovima koji su uzrokovani različitim demografskim promjenama i gospodarskim kretanjima. Pitanje demografske revitalizacije Hrvatske nedovoljno je prisutno u javnom prostoru te se ne poduzimaju konkretne mjere kako bi se spriječio negativan trend. Sve je veći broj mladih koji napuštaju državu, a posljedično se povećava broj starije populacije. Upravo je takav trend uzrok nepovoljnog omjera radno aktivnog stanovništva i umirovljenika. Loše demografske politike, koje su prouzročile nepovoljna demografska kretanja, smanjile su omjer osiguranika i umirovljenika.

Negativni demografski trendovi u Hrvatskoj velikim dijelom utječu na dugoročnu neodrživost mirovinskog sustava. Starenje stanovništva ističe se kao glavni izazov, a prema Puljizu može se analizirati kroz dva ključna procesa: starenje odozgo tj. „*greying*“ i starenje odozdo tj. dejuvenilizacija. „*Greying*“ se odnosi na produženje prosječnog očekivanog trajanja života. To se također može okarakterizirati kao globalna demografska tranzicija koja kod svih naroda može uzrokovati značajnu zabrinutost te predstavlja proces u kojem bilo koja zemlja može doći u situaciju da mora brinuti za starije osobe koje će činiti 15-25% njezine ukupne populacije od kojih će većina biti ekonomski neproduktivna i fizički dosta oslabljena. Ovaj trend prisutan je u zemljama Zapadne Europe i Sjeverne Amerike gdje se već desetljećima osjećaju učinci ovog procesa. Na takve izazove, države su odgovorile različitim mjerama kako bi se suočile s velikim izazovima (posebno ekonomskim i zdravstvenim) koje ovaj proces donosi. S druge strane, dejuvenilizacija podrazumijeva sve manji udio mladog stanovništva uslijed niskih stopa

fertiliteta (Puljiz, 2016.). Navedeno može dovesti do širokog spektra posljedica po društvo, gospodarstvo i socijalne sustave. To bi uključivalo demografsko starenje i pritisak na mirovinski sustav. Posljedično dolazi do smanjenja radno sposobnog stanovništva u odnosu na umirovljenike, a nakon toga može doći do povećanja troškova mirovina i smanjenja financijske održivosti mirovinskih programa, posebice ukoliko se ne poduzmu odgovarajuće reforme. Nadalje, može doći do smanjenja cjelokupne radne snage, povećanih troškova zdravstvene skrbi, ali i društvenih promjena u vidu obiteljskih struktura, obrazaca potrošnje, kulturnih običaja ili društvenih normi.

Grafikon 4: Struktura hrvatskog stanovništva prema godinama starosti, 2022.

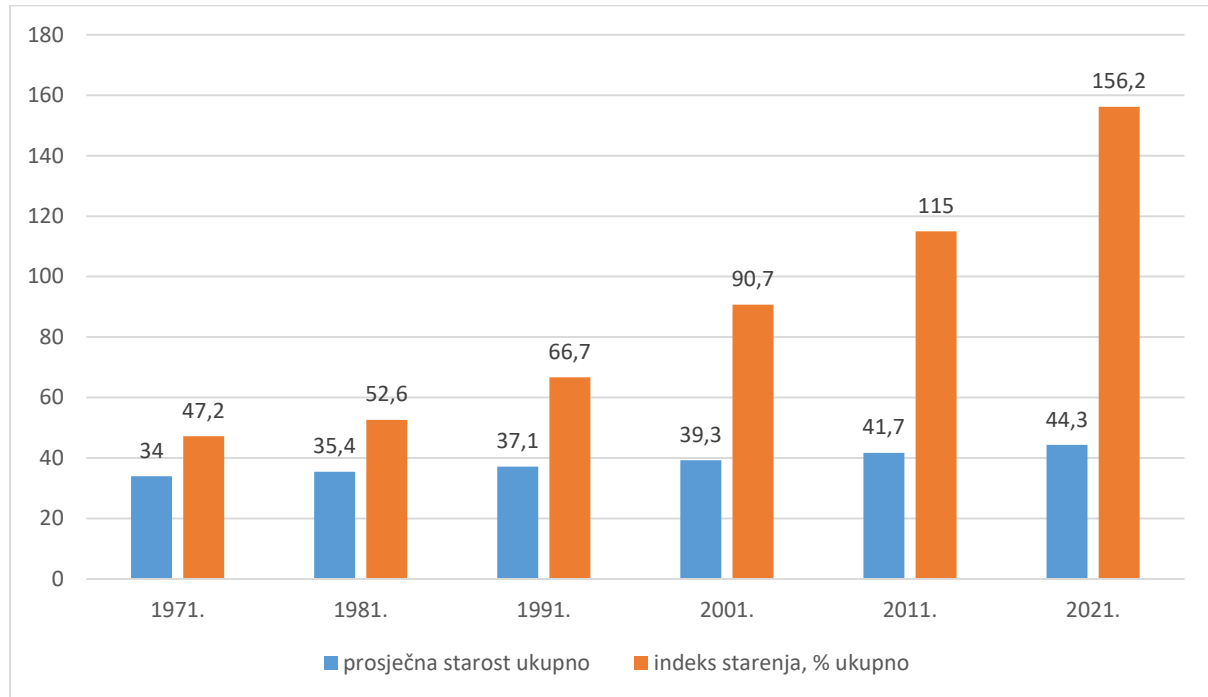

Izvor: Državni zavod za statistiku, (2023.) Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2022.

Prijetnje održivosti mirovinskog sustava vidljive su i na grafikonu 4 koji prikazuje kako je strukturirano hrvatsko stanovništvo prema starosti u 2022. godini. Kada se pogleda oblik grafikona, ne može se reći da je struktura zadovoljavajuća. Umjesto da je više piramidalnog oblika gdje bi bazu predstavljali mladi i buduće aktivno radno stanovništvo, u Hrvatskoj je najzastupljeniji broj stanovnika od 55. do 70. godine života. U ovom je radu već spomenuto kako je određeni broj ljudi zloupotrebom došao do mirovina, što u ovom kontekstu znači da je dobar dio ljudi u toj dobi (50-75 godina) postojeći ili budući korisnik mirovina. Gorući problem koji se jasno vidi iz priloženog grafikona jest nedostatak mlade radne snage koja će dugoročno

izdvajati sredstva za sve buduće umirovljenike (statistiku, 2023.). S obzirom na to da su budući demografski trendovi više-manje i sami nametljivi, teško je prognozirati koliko će dugo postojati drugi mirovinski stup jer će biti sve više starog stanovništva.

Grafikon 5: Indeks starenja stanovništva 1971.-2021.

Izvor: Obrada autora prema podacima Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, (2023.)

Na koji način demografski trendovi predstavljaju prijetnju za održivost mirovinskog sustava, prikazuje i grafikon 5 na kojem je vidljivo kretanje indeksa starenja stanovništva od 1971. do 2021. godine. Primjetno je da prosječna starost u navedenom razdoblju nije imala toliko povećanja kao indeks starenja. Prosječna starost se u razdoblju od 50 godina povećala za 10,3 godine dok se indeks starenja u istom razdoblju povećao za 109 postotnih poena. Također, iz desetljeća u desetljeće vrijednost oba pokazatelja se povećavala iz čega se može zaključiti da će se takav trend nastaviti i dalje (statistiku, 2023.). Ovakvi nepovoljni demografski trendovi te promjenjivo ekonomsko ozračje mogu biti okidač krize za postojeći mirovinski sustav.

Imajući u vidu trenutni omjer broja osiguranika i umirovljenika te u posljednje vrijeme nesigurnu geopolitičku situaciju na kontinentu, kao sljedeća prijetnja može se izdvojiti potencijalna buduća visoka nezaposlenost te niska razina ekonomske aktivnosti. Navedeno bi predstavljalo veliki teret za financiranje mirovinskog sustava te javnih financija u kratkom i srednjem roku.

Financijske prijetnje koje se odnose na održivost mirovinskog sustava su razne. Umirovljenici su prije doprinose plaćali po nižim stopama od trenutnih, a dobivali su mirovine po višim. Također, ne može se sa sigurnošću tvrditi kako će postojeći sustav koristiti budući umirovljenici jer se ipak s vremenom provode određene reforme. S obzirom na to da u ekonomiji postoje ciklusi ekspanzije i recesije i da nitko ne može znati kada će točno nastupiti koji ciklus, sve češće pojave recesije mogu utjecati na povećanje stope inflacije čime će se posljedično smanjivati sredstva u mirovinskim fondovima.

3.3. Reforme i mogućnosti poboljšanja održivosti mirovinskog sustava

Da bi se mirovinski sustav održao na postojećoj razini ili poboljšao, trebale bi se prema Holzmanu provesti određene reforme. To bi podrazumijevalo prilagođavanje ciljeva, korekcije u demografskim karakteristikama te ponašanju svih osoba u zemlji kao i modifikacije u ozračju poslovanja. Kroz promjene u demografskim obilježjima davao bi se naglasak na smanjivanje negativnog demografskog trenda te odugovlačenja odlaska u mirovinu, dok bi izmjene u okruženju podrazumijevale tendenciju za inovativnim rješenjima koji bi služili za efikasnije upravljanje rizikom (Holzmann, 2013.).

Mirovinske reforme specifična su vrsta reformi koje se javljaju u svim državama, bile one razvijene ili ne. U proteklih desetak godina postale su sve izraženije s fokusom na restrukturiranje, prikupljanje sredstava zbog rješavanja izazova koji su povezani uz demografiju i financije te uspostavu sustava koji bi bio u stanju riješiti navedene probleme (Bejaković P. , 2019.). Nadalje, provode se s ciljem osiguranja financijske održivosti i pravednosti mirovinskih sustava. Pomoću njih se želi povećati radna aktivnost stanovništva te individualna odgovornost osiguranika kao i pravednost i ravnoteža između generacija. Naravno, najvažniji cilj je postizanje dugoročne održivosti sustava kroz kvalitetne politike.

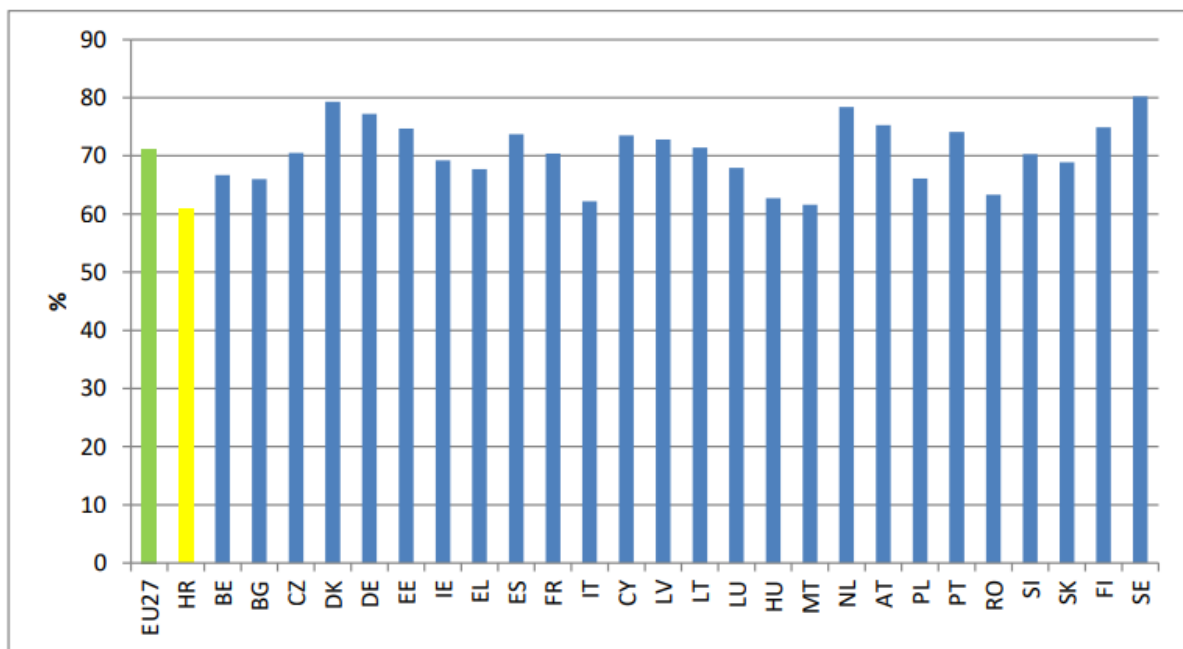
Da bi opstojnost mirovinskog sustava bila dugoročna, potrebno je napraviti reformu oba obvezna stupa kao i mnogih drugih sustava ove države. Međutim, to je postupak koji se ne može provesti preko noći i za koji mora postojati konsenzus i politička volja. Sustav međugeneracijske solidarnosti zahtijeva duboke promjene kako bi se stabilizirao javni mirovinski sustav. Glavni je izazov ovog stupa postojanje neravnoteže između broja osiguranika i broja umirovljenika, a ona se dodatno pogoršava negativnim demografskim kretanjima. Iako je 2002. godine provedena mirovinska reforma, deficit u mirovinskom sustavu nije smanjen, štoviše povećao se. Prihodi od doprinosa HZMO-a nisu dostatni za pokriće sve

većih rashoda vezanih uz mirovine što rezultira manjkom sredstava za gotovo polovicu mirovina. Osim toga, deficit je dodatno produbljen spomenutom reformom iz 2002. godine zbog uvođenja drugog stupa mirovinskog osiguranja te uplaćivanja određene količine doprinosa u novi stup mirovinskog sustava. Nedostatak sredstava u javnom mirovinskom sustavu nadoknađuje se uz pomoć izravnih proračunskih transfera koji su, usprkos mirovinskoj reformi iz 2002. godine, postigli razinu od 5.8% BDP-a do 2018. godine. Od spomenutih 5,8% udio koji su činili godišnji tranzicijski troškovi u cjelokupnim proračunskim transferima prvog stupa krajem 2018. godine iznosio je 34% (Samodol, 2020.).

Vrlo loše dugoročne demografske prognoze upućuju na smanjenje općeg broja stanovnika u Hrvatskoj uz vrlo nezadovoljavajuću dobnu strukturu populacije. Zbog toga je nužno produljiti radni vijek u budućnosti iako to u javnosti predstavlja dosta nepopularnu mjeru. Posljednjih je godina postojala namjera države i zakonodavstva za povećanjem dobi odlaska u mirovinu na 67 godina, ali taj prijedlog nije prošao zbog referendumske inicijative 67 je previše. Ako se u bližoj budućnosti ne prilagode zakonske dobne granice odlaska u mirovinu, jedino će rješenje biti povećanje doprinosa koji će onda imati glavnu ulogu u osiguranju mirovina postojećih, ali i budućih umirovljenika. Međutim, uplaćivanjem većih iznosa doprinosa, smanjivat će se plaća osim ako takav trend ne bude pratio i rast plaća. Jedan od načina kako se može nadomjestiti smanjeni broj aktivne radne snage, što zbog masovnog iseljavanja što zbog nedostatka mladih, jest uvoz strane radne snage što se već polako događa u Hrvatskoj zadnjih par godina. Nadalje, ako se uskoro ne produži spomenuta granica odlaska u mirovinu, neki od načina održivosti mirovinskog sustava mogli bi biti destimuliranje onih koji odlaze u prijevremenu mirovinu ili stimuliranje onih koji imaju zakonske uvjete za mirovinu, ali ipak odluče nastaviti raditi.

Da bi se uspostavila dugoročna stabilizacija sustava, nužne su reforme na cijelom društvenom polju koje podrazumijevaju i reforme vezane uz tržište rada jer je Hrvatska posljednja među državama članicama Europske unije uzimajući u obzir stopu participacije radne snage. Iz grafikona 6 može se iščitati kako je Hrvatska sa razinom malo iznad 60% posljednja u stopi participacije među svim zemljama članicama Europske unije. Iako je prosjek na 70%, vidljivo je da su Švedska, Danska i Nizozemska vodeće države i da u tim državama skoro 80% populacije između 15. i 64. godine čine zaposlene osobe (Eurostat, 2022.).

Grafikon 6: Stopa participacije među zemljama članicama Europske unije za 2022. godinu

Izvor: Eurostat. (2022.) Population structure and ageing

Usljed potrebe rasterećenja mirovinskog sustava i zbog nemogućnosti održavanja fiskalne situacije prvog mirovinskog stupa uveden je drugi mirovinski stup. Njegovo uvođenje karakterizira razvijenost domaćeg financijskog tržišta uz razvijeno tržište kapitala s ciljem ostvarivanja odgovarajućih stopa prinosa što je ključna varijabla u određivanju visine mirovina u sustavu definiranih doprinosa. Adekvatne stope prinosa ostvarene od strane obveznih mirovinskih fondova nužne su za procjenu koliko su uspješno provedene mirovinske reforme, a uspostavljene su po principu koji predlaže Svjetska banka. U javnosti se posljednjih godina vodi rasprava o ukidanju drugog stupa. U tom bi se slučaju doprinosi uplaćivali u prvi stup, ali ni to ne bi bilo dovoljno za održavanje mirovinskog sustava koji bi se u tom slučaju financirao kroz direktne proračunske transfere. Prema Bejakoviću, ukidanjem drugog mirovinskog stupa narušilo bi se postojeće povjerenje u sustav, a koristi koje bi država imala od povratka drugog stupa u javni sustav bile bi kratkoročne. Zapravo, iako bi se nakratko ublažilo fiskalne pritiske te eliminiralo tranzicijski trošak, dugoročno bi takav potez stvorio izazove za državu u ispunjavanju obveza prema budućim umirovljenicima. To je posebno izraženo u slučaju Hrvatske, koja se suočava s dugotrajnim padom nataliteta, što može dovesti do neodrživosti prvog stupa međugeneracijske solidarnosti (Bejaković P. , 2019.).

Da bi se uspostavila kvalitetna održivost postojećeg sustava, trebala bi se poboljšati regulacija i nadzor koja imaju važan utjecaj u osiguranju transparentnosti, integriteta i stabilnosti fondova.

To bi uključivalo jačanje nadležnih institucija za nadzor te kvalitetnije i strože zakonske okvire o upravljanju fondovima. Također, trebala bi se pojačati diversifikacija investicijskih portfelja jer ona može pomoći u smanjenju rizika i povećanju dugoročnih prinosa. Fondovi bi trebali razmotriti ulaganja u različite vrste imovine, uključujući dionice, obveznice, nekretnine i ostale alternativne investicije kako bi se smanjila izloženost pojedinačnim tržištima i sektorima. Nadalje, važno je educirati osiguranike o njihovim pravima i obvezama. To uključuje pružanje jasnih informacija o karakteristikama fondova poput mogućnosti ostvarenja prinosa, rizičnosti, promjenjivosti...

Razvojem inovativnih proizvoda i usluga mogla bi se poboljšati konkurentnost fondova, a posljedično bi to moglo uključivati različite opcije isplate mirovina te prilagodbu proizvoda za specifične potrebe korisnika. Jedan od načina kako bi ljudi postali svjesniji važnosti održivosti mirovinskog sustava jest da sami uplaćuju doprinose od bruto plaće. Na taj način uvidjeli bi kolika im je razlika između iznosa bruto i neto plaće, koliku bi odgovornost morali preuzeti kada bi sami uplaćivali sredstva te kolike bi potencijalne administrativne troškove morali plaćati. Zbog toga je nužno kvalitetno partnerstvo mirovinskog sustava s poslodavcima kroz koje bi poslodavci mogli poticati svoje zaposlenike na povećanje motivacije i angažmana.

4. ANALIZA STANOVNIŠTVA U HRVATSKOJ

Već je više puta spomenuto kako na mirovinski sustav Hrvatske utječe veliki broj različitih čimbenika među kojima je i starenje stanovništva te kako se kontinuirano produžuje životni vijek ljudi zbog čega se zakonski okvir, u vidu povećanja dobne granice za odlazak u mirovinu, često mijenja. Trenutni proces demografske tranzicije očituje se u postupnom smanjenju ukupnog broja stanovništva te promjeni dobne strukture. Pod utjecajem viših stopa mortaliteta uz niže stope nataliteta te pada stope fertiliteta dolazi do porasta udjela starijeg stanovništva. Temeljem toga može se zaključiti kako se za Hrvatsku ne predviđa poboljšanje trenutne demografske slike, nego je situacija iz dana u dan sve više zabrinjavajuća. Smanjenjem broja aktivnog radnog stanovništva pridonosi se i negativnim posljedicama na cjelokupno gospodarstvo, prvenstveno u vidu dugoročne održivosti javnih financija uslijed povećanih troškova za isplaćivanje trenutnih mirovina te zdravstvenu skrb istih. S obzirom na to da se u postulatima ekonomije nalaže kako je rast ekonomske aktivnosti u dugom roku uzrokovana produktivnošću rada, tada se može uvidjeti kako aktualni trendovi demografske slike Hrvatske utječu na snižavanje stope potencijalnog rasta.

Ekonomski utjecaj starenja jako je zastupljen i moguće ga je promatrati s različitih strana. Ako se promatra s makroekonomskog stajališta, može se vidjeti da aktivno radno stanovništvo daje najveći doprinos proizvodnji u državi. Uzevši u obzir „*per capita*“ pokazatelj, logika nalaže da će doći do smanjenja proizvodnje kada se BDP podijeli sa sve većim brojem starijeg stanovništva. S druge strane, mikroekonomski gledano utjecaj starenja može se očitovati kroz povećanje troškova zdravstvene skrbi pojedinaca te smanjenu produktivnost starijih radnika. Kako broj starije populacije raste, a broj radne snage pada, doći će u pitanje održivost životnog standarda osoba koje primaju mirovinu. Uz sve navedeno veliki problem hrvatskog mirovinskog sustava je sve veći broj ljudi koji se iseljavaju iz Hrvatske čime se dodatno broj radno aktivnog stanovništva smanjuje što u konačnici rezultira manjim omjerom onih koji plaćaju sredstva u mirovinske fondove i onih koji primaju mirovinu.

4.1. Demografska slika Hrvatske

U današnje se vrijeme pitanjem stanovništva bavi demografija, a nju možemo definirati kao znanost koja proučava stanovništvo gdje se primjenjuju podaci iz popisa stanovništva, anketa i raznih vrsta statističkih modela za analizu veličine, različitih struktura te kretanja stanovništva (Society, n.d.). Općenito govoreći, hrvatsko stanovništvo karakterizira uravnotežen omjer

muškaraca i žena te raznolikost u dobnoj strukturi sa značajnim udjelom starijih osoba. Zemlja se suočava s demografskim izazovima poput starenja stanovništva, niskim stopama fertiliteta i emigracijama mladih radno sposobnih pojedinaca. Svi navedeni faktori mogu imati značajan utjecaj na gospodarstvo, socijalnu politiku i sustave socijalne zaštite, uključujući mirovinski sustav. Kroz implementaciju demografskih politika koje potiču radnu aktivnost te pronatalitetne mjere, Hrvatska bi trebala nastojati odgovoriti na demografske izazove i osigurati održivost i prosperitet svoje populacije u budućnosti.

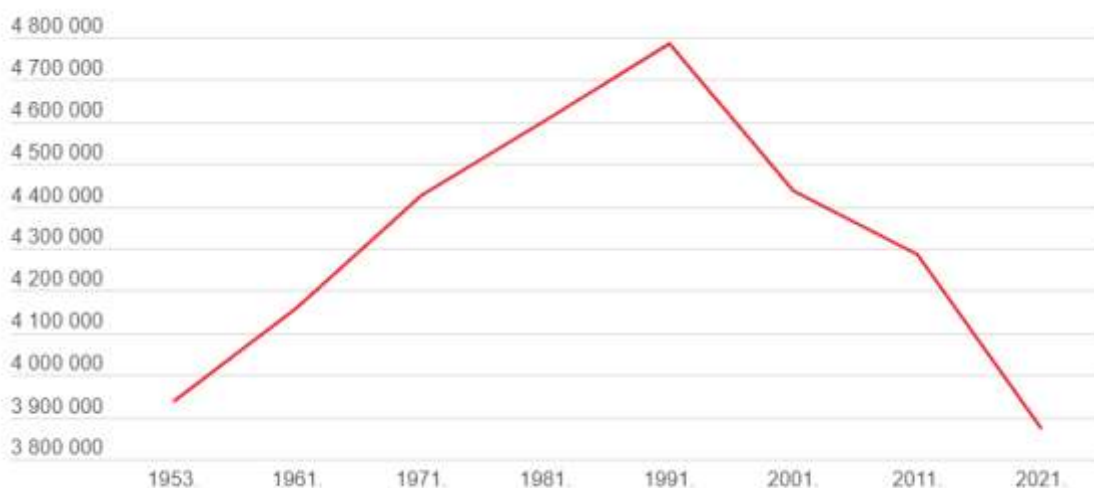
Tablica 6: Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske (1991.-2023.)

GODINA	BROJ ŽIVOROĐENIH	BROJ UMRLIH	PRIRODNO KRETANJE
1991.	51 829	54 832	- 3 003
1992.	46 970	51 800	- 4 830
1993.	48 535	50 846	- 2 311
1994.	48 584	49 482	- 898
1995.	50 182	50 536	- 354
1996.	53 811	50 636	3 175
1997.	55 501	51 964	3 537
1998.	47 068	52 311	- 5 243
1999.	45 179	51 953	- 6 774
2000.	43 746	50 246	- 6 500
2001.	40 993	49 552	- 8 559
2002.	40 094	50 569	- 10 475
2003.	39 668	52 575	- 12 907
2004.	40 307	49 756	- 9 449
2005.	42 492	51 790	- 9 298
2006.	41 446	50 378	- 8 932
2007.	41 910	52 367	- 10 457
2008.	43 753	52 151	- 8 398
2009.	44 577	52 414	- 7 837
2010.	43 361	52 096	- 8 735
2011.	41 197	51 019	- 9 822
2012.	41 771	51 710	- 9 939
2013.	39 939	50 386	- 10 447
2014.	39 566	50 839	- 11 273
2015.	37 503	54 205	- 16 702
2016.	37 537	51 542	- 14 005
2017.	36 556	53 477	- 16 921
2018.	36 945	52 706	- 15 761
2019.	36 135	51 794	- 15 659
2020.	35 845	57 023	- 21 178
2021.	36 508	62 712	- 26 204
2022.	33 883	56 979	- 23 096
2023.	32 047	51 319	- 19 272

Izvor: Obrada autora prema Rodin, U., Cerovečki, I. i Jezdić, J. (2021.), Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2020. godini, Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, str. 4. i Državni zavod za statistiku, (2023.)

U tablici 6 može se vidjeti kretanje broja stanovništva Republike Hrvatske u periodu od 1991. do 2023. godine. Nakon početnog pada stanovništva samo 1996. i 1997. godine Hrvatska je imala prirodni prirast i nakon toga opet bilježi prirodni pad. Najmanji pad bio je 1995. godine kada je Hrvatska imala 354 više umrlih nego rođenih dok je najveći bio tijekom 2020. godine kada je umrlih bilo za 21 178 više nego rođenih. Također se može primijetiti da se skoro svake godine rađa sve manje djece dok skoro svake godine umire sve više građana ove zemlje (Rodin, Cerovečki, & Jezdić, 2021.). Prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku u posljednje dvije godine (2022. i 2023.) negativan trend se smanjuje, ali je to još uvijek od idealne situacije. Tako je 2023. godine bilo 19 272 osobe manje rođenih nego umrlih (statistiku, 2023.).

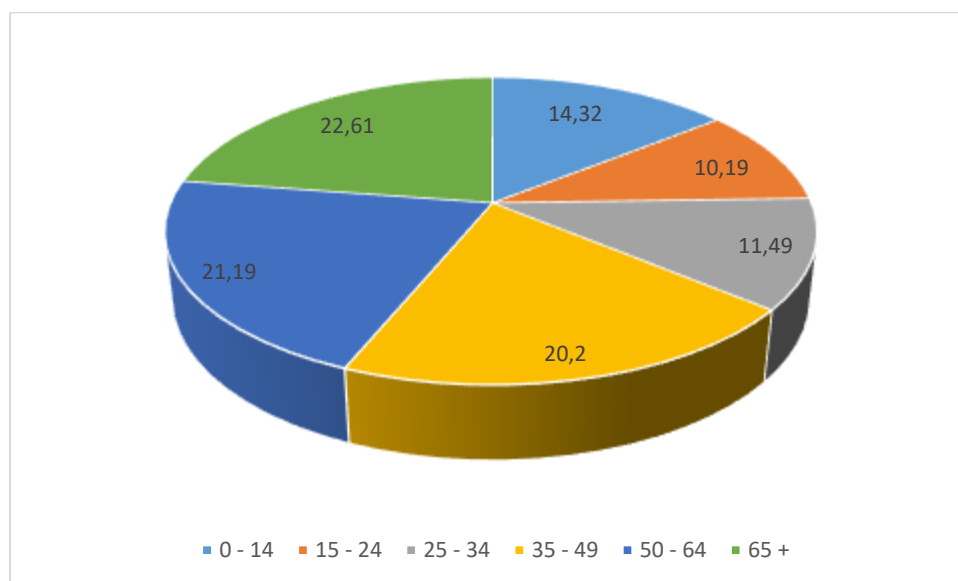
Grafikon 7: Stanovništvo Hrvatske prema popisima, 1953.-2021.

Izvor 13: Državni zavod za statistiku, 2022.

Na grafikonu 7 može se vidjeti kako se kretao broj stanovnika Hrvatske u razdoblju od 1953. do 2021. Prema prvom popisu stanovništva Hrvatska je imala 3 936 022 stanovnika te se taj broj preko 4 milijuna popeo već na sljedećem popisu iz 1961. godine (4 159 696). Najveći broj stanovnika Hrvatska bilježi početkom 1991. godine kada je imala 4 784 265 stanovnika, a nakon toga slijedi drastičan pad. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2021. godine Hrvatska ima 3 871 833 stanovnika (statistiku, 2022.). Taj broj toliko se drastično smanjio što zbog loših demografskih politika, što zbog velikog broja iseljavanja mladih ljudi u druge države.

Grafikon 8: Stanovništvo Hrvatske prema dobnoj strukturi 2022.

Izvor: Obrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2023.

Iz grafikona 8, promatrajući dobnu strukturu, vidljivo je koliko je Hrvatska zapravo stara zemlja. Od ukupnog broja stanovnika čak 43,8% čine osobe starije od 50 godina, a najzastupljeniji su oni od 65 + godina. Najmanji udio zauzimaju osobe od 15. do 24. godine sa 10,19%, ali nisu puno zastupljeniji ni oni od 25. do 34. godine života koji u ukupnoj strukturi čine 11,49% stanovništva. Čak i kada se zbroje udjeli tih dviju grupa (21,68%), ne može se dobiti postotak koji je veći od onih (22,61%) koji čine najstariji dio stanovništva Hrvatske. Udio osoba koje imaju između 0 i 14 godina iznosi 14,32% (statistiku, 2023.). Prema Ujedinjenim narodima, ako je udio mladih osoba do 14 godina manji od 20%, smatra se da se takva država može nazvati starom nacijom (Vukorepa, 2012.). S obzirom na gore prikazane podatke, Hrvatska se definitivno može smatrati starom nacijom.

Tablica 7: Sastav stanovništva RH prema dobi za 2001., 2011., 2019. i 2022. godinu

DOBNA SKUPINA		GODINA				PROMJENA UDJELA 2022/2001.
		2001.	2011.	2019.	2022.	
		%	%	%	%	%
MLADO STANOVNIŠTVO	0 – 4	5,37	4,96	4,51	4,58	- 14,71
	5 – 9	5,62	4,77	4,92	4,65	- 17,26
	10 – 14	6,09	5,49	4,95	5,09	- 16,42
	Ukupno:	17,08	15,22	14,38	14,32	- 16,16
STARO STANOVNIŠTVO	70 – 74	4,61	4,96	4,81	5,94	+ 28,85
	75 – 79	3,11	4,10	4,07	3,89	+ 35,08
	80 – 84	1,29	2,52	3,16	3,13	+ 142,64
	85 +	0,97	1,41	2,24	2,36	+ 143,29
	Ukupno:	9,98	12,99	14,28	15,32	+ 53,51

Izvor: Obrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2023.

Iz tablice 7 se može iščitati kako se mijenjao sastav stanovništva Republike Hrvatske prema dobi u navedene četiri godine. Ukupno gledajući podatke za sve četiri godine, najveća promjena kod mladog stanovništva bila je 2001. godine kada je smanjen udio za 17,08%. S druge strane, najveća promjena kod starog stanovništva bila je 2022. godine kada se udio povećao za 15,32%. Najveći pad udjela zabilježen je kod mladog stanovništva u dobi od 5 do 9 godina sa 17,26%, dok je najveći porast udjela zabilježen kod starog stanovništva iznosio 143,29% i to u dobi od 85 + godine života (statistiku, 2023.).

4.2. Značaj demografskih trendova za mirovinski sustav

Demografski trendovi u Hrvatskoj imaju ključan značaj za hrvatski mirovinski sustav iz više razloga. Jedan od njih je starenje stanovništva koji se može navesti kao gorući problem Hrvatske. Starenjem stanovništva povećava se udio umirovljenika u populaciji u odnosu na broj radno aktivnih stanovnika. To stavlja pritisak na mirovinski sustav jer manje radnika doprinosi uplaćivanju sredstava u fondove dok se povećava broj umirovljenika koji primaju mirovine. Nadalje, zbog niske stope fertiliteta Hrvatska bilježi prirodni pad što smanjuje buduću radnu snagu i doprinose u mirovinski sustav. Također, važan čimbenik predstavljaju migracije mladih. Uslijed tog se procesa smanjuje broj radno sposobnih pojedinaca, a posljedično se može izazvati neravnoteža između broja osiguranika i korisnika mirovina. Ako je trend svih navedenih faktora u padu, može se postaviti pitanje dugoročne održivosti mirovinskog sustava.

Sve spomenute demografske promjene imaju potencijal dugoročnog utjecaja na financijsku održivost mirovinskog sustava u Hrvatskoj. Iz tog je razloga ključno pratiti navedene trendove te prilagoditi politike kako bi se osigurala dugoročna održivost mirovina. Ukoliko bi se provodile kvalitetne politike to bi dovelo do povećanja nataliteta, produženog životnog vijeka te povećanja broja aktivno radnog stanovništva. Nadalje, došlo bi do povećanja prihoda u mirovinskom fondu te bi se poboljšala sama održivost. Međutim, važno je napomenuti da bi i tada postojali izazovi poput povećanih troškova za mirovine uslijed produženog životnog vijeka. Stoga je potrebno promišljeno planiranje i upravljanje mirovinskim sustavom kako bi se iskoristile prednosti pozitivnih demografskih trendova, dok se istovremeno treba suočiti s izazovima koje oni mogu predstavljati.

Negativni demografski trendovi mogu se reflektirati vrlo loše na financijsku situaciju gospodarstva neke države. Smanjenje broja stanovnika neminovno dovodi do smanjenja prihoda lokalnih i regionalnih samouprava te državne blagajne. Kada se državni proračun smanjuje zbog manjeg broja zaposlenika i manje potrošnje sektora kućanstva, država raspolaze s manje financijskih sredstava i suočava se s rastućim općim, posljedično i vanjskim dugom.

Tablica 8: Predradni, radni i postradni kontingent Hrvatske u 2001., 2007., 2013., 2019. i 2022. godini

GODINA	UKUPAN BROJ STANOVNIKA	KONTINGENT		
		PREDRADNI (0-14)	RADNI (15-64)	POSTRADNI (65+)
2001.	4 437 460	754 634	2 828 632	693 540
2007.	4 435 982	689 388	3 031 614	714 980
2013.	4 255 689	631 425	2 846 742	777 540
2019.	4 065 253	584 775	2 635 611	844 867
2022.	3 855 641	577 242	2 607 775	862 663
+/- 2022./2001.	- 13.11%	- 23.5%	- 7,81%	+ 24,39%

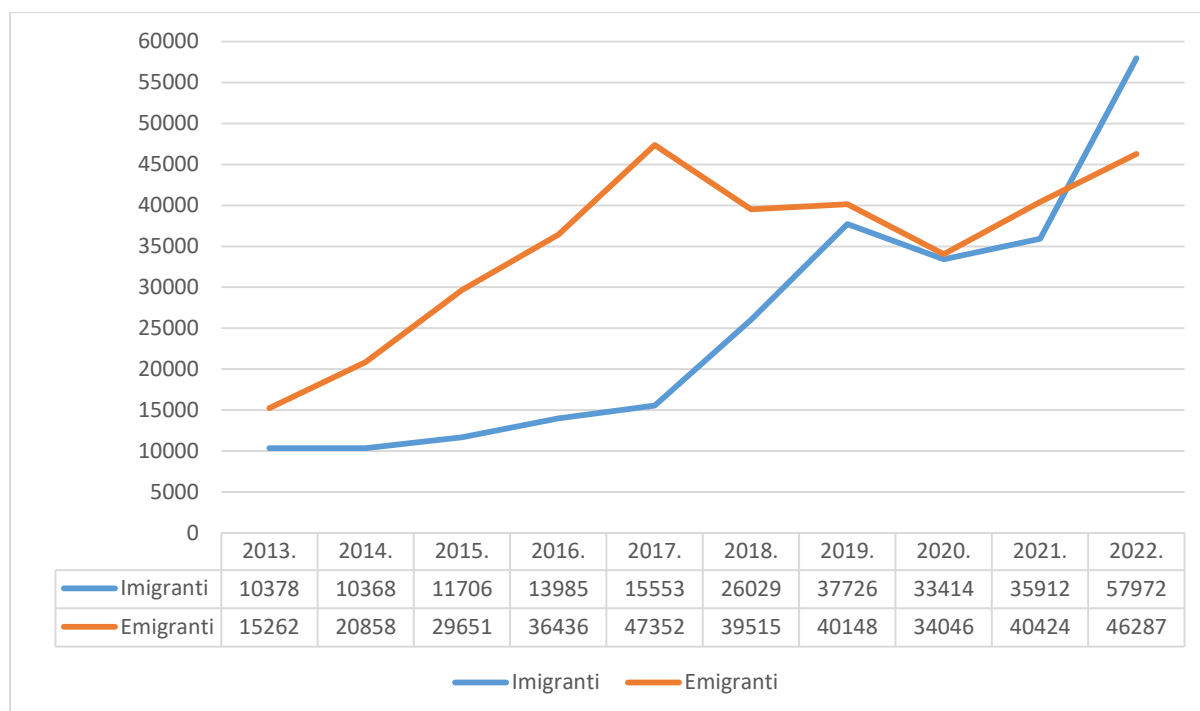
Izvor: Obrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku 2022.

Prema Obadić i Smoliću radni kontingent podrazumijeva broj osoba u životnoj dobi između 15. i 64. godine, a koje su radno sposobne (Obadić & Smolić, 2007.). U tablici 8 može se vidjeti kretanje predradnog, radnog i postradnog kontingenta u navedenih pet godina. Prve spomenute godine (2001.), Hrvatska je imala najviše stanovnika, najveći udio predradnog te najniži udio postradnog kontingenta. Iduće dvije godine bilježi se pad i ukupnoj broja stanovnika i predradnog kontingenta u odnosu na 2001. godinu. Odnosi radnog i postradnog kontingenta u 2007. i 2013. obrnuto su proporcionalni. Sljedeće, 2019. godine Hrvatska je imala još manji broj stanovnika te je jedino postradni kontingent bio u povećanju u odnosu na godinu prije, što i nije hvalevrijedan podatak. Posljednje prikazane godine (2022.) Hrvatska je imala najmanji broj stanovnika te najniži udio predradnog i radnog kontingenta, ali nažalost iste godine je bio najveći udio radnog kontingenta od svih promatranih godina. Promatrajući sve promjene promatranog razdoblja, najveći pad dogodio se u predradnom kontingentu, čak 23,5%, dok se najveći rast dogodio u postradnom kontingentu 24,39% (statistiku, 2022.).

Kada se analiziraju karakteristike predradnog kontingenta, zaključuje se kako su prednosti što su tu ubrojani budući radnici, tj. budući radnički potencijal, moguće inovativne ideje koje s njima dolaze te fleksibilnost na samom mjestu rada. Međutim, negativne strane ovog kontingenta su nedostatak iskustva mlade radne snage, nestabilnost u vidu česte promjene posla

te potrebnost obuke. Radni kontingent krasi radnici sa dovoljnim iskustvom, stabilnošću na poslu te mogućnost budućeg mentorstva mladim radnicima. S druge strane, oni zahtijevaju veće plaće što posljedično znači i veće troškove. U postradni kontingent su uključeni ljudi sa velikim poslovnim iskustvom koji se može očitovati i kroz društveni doprinos (volontiranje ili mentorstvo), dok se kao najveći problem ističe zdravstveno stanje radnika koje se s godinama može pogoršavati. Potrebno je stvoriti veliku bazu (predradni kontingent) te napraviti balans između srednje dobi (radnog kontingenta) i radnika starije dobi (postradni kontingent).

Grafikon 9: Kretanje broja migracija u Hrvatskoj od 2013. do 2020.

Izvor: Obrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku 2023.

Na grafikonu 9 se može vidjeti kretanje broja migracija u Hrvatskoj u razdoblju od 2013. do 2022. godine. Iz grafikona je iz Hrvatske vidljivo da se početkom 2013. godine iselio veliki broj ljudi, a razlog tome djelomično može biti i pristupanje Hrvatske Europskoj uniji iste godine. Pristupanjem Hrvatske među ostale zemlje članice stanovništvu su se ponudili bolji i kvalitetniji uvjeti rada što je očito veliki broj Hrvata odlučio iskoristiti. Trend iseljavanja se nastavio se do 2017. godine kada se bilježi najveći broj iseljenika, čak preko 47 000 ljudi. Iste godine vidi se rast doseljenika, uglavnom ljudi iz stranih država te se na taj način povećava radna snaga. Nakon 2017. iz Hrvatske se iz godine u godinu sve do 2020. godine iseljavalo sve manje ljudi kada taj broj ponovno doživljava svoj rast. Posljednje prikazane godine se iselio skoro i najveći broj, preko 46 000 ljudi. Istodobno se bilježio sve veći broj imigranata pa je

tako njihov broj od 2020. do 2022. iznosio 127 298 osoba. Analizirajući cijeli period u Hrvatsku se službeno uselilo 253 043 osoba dok se iz Hrvatske službeno iselilo 349 979 osoba (statistiku, 2023.).

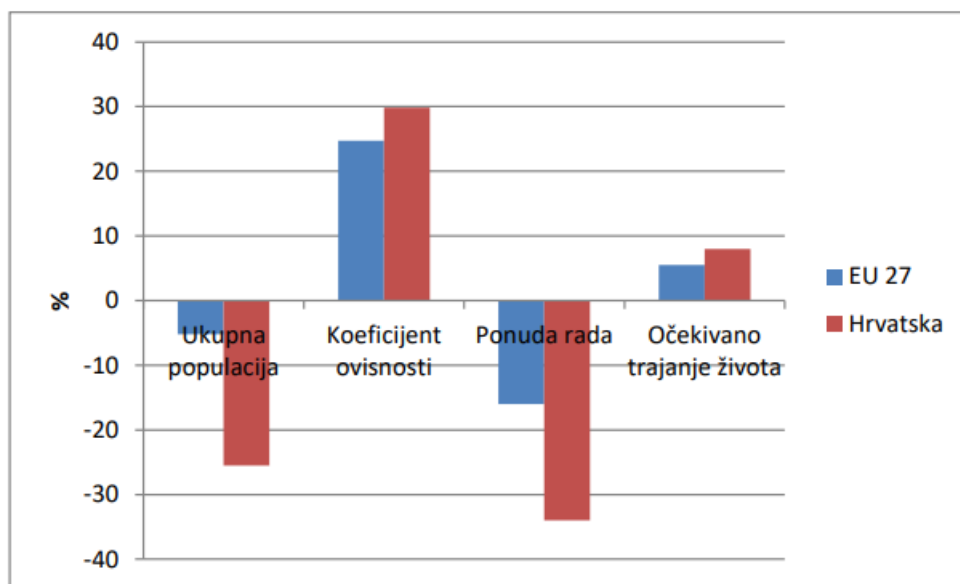
Ageing Report navodi kako se na temelju dosadašnjih mirovinskih reformi može očekivati blago povećanje efektivnih mirovina i kod muškaraca i kod žena. Isto tako, analizom podataka predviđa se kako će žene provesti duže vremena u mirovini za 1,5 godinu dok će taj broj kod muškaraca povećati za 0,2 godine. Spomenuto sugerira da povećanje zakonske dobi odlaska u mirovinu možda neće značajno poboljšati situaciju s obzirom na produljenje očekivanog trajanja života, već bi moglo dodatno pogoršati problem održivosti financija mirovinskog sustava (Commission, 2018.).

4.3. Demografske projekcije za Hrvatsku

Demografske projekcije za Hrvatsku kao i za druge države ovise o nekoliko ključnih čimbenika. To su: ukupan broj stanovnika, dobna struktura, stopa fertiliteta, stopa smrtnosti te migracijska kretanja. One predstavljaju važan alat za planiranje programa i politika koje imaju bitnu ulogu u kreiranju budućih demografskih izazova.

Prema srednjoročnim i dugoročnim projekcijama Eurostata zemlje Europske unije, pa tako i Hrvatska, mogu i dalje očekivati negativan trend broja stanovnika te se očekuje do 2070. suočavanje tih zemalja s problemima depopulacije i narušavanja dobne strukture stanovništva (Commission, 2020.). U tome će predvodnici biti Rumunjska, Bugarska i Hrvatska. Prognozira se da će Hrvatska do navedene godine imati 3 milijuna stanovnika te će biti prisutan pad stanovništva za preko 25%. Tome će doprinijeti svakodnevno iseljavanje mladih u inozemstvo, a dodatno opterećenje na mirovinski sustav predstavljat će povećanje prosječne životne dobi.

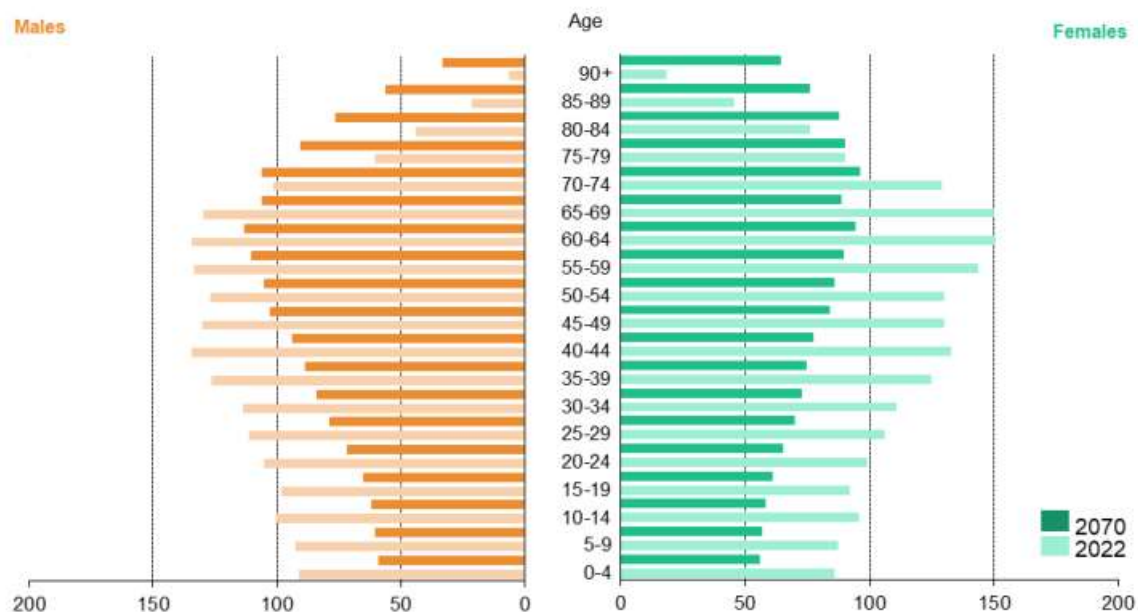
Grafikon 10: Ukupna populacija, koeficijent ovisnosti, ponuda rada, očekivano trajanje života u 2019. i 2070. u postotku

Izvor: Commission, E. (2020.) The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies

U prilog dosadašnjim lošim prognozama ide i grafikon 10 na kojem se nalazi usporedba navedenih varijabli u razdoblju od 2019. do 2070. godine. Konstantnim negativnim trendom doći će do smanjenja ukupne populacije u Hrvatskoj za otprilike 25% dok će taj pad na razini Europske Unije biti oko 4%. Govoreći o koeficijentu ovisnosti, on će doseći razinu od 30% (u EU 27 će iznositi nekih 25%) što će predstavljati dodatno opterećenje za mirovinski sustav. Očito je da će najizraženiji pad biti kod ponude rada gdje će ista 2070. godine doseći razinu oko 33% manje u odnosu na 2019. godinu. Gledajući iste podatke za zemlje Europske unije, Hrvatska će doživjeti duplo veći pad, čak i više od tog. Predviđa se kako će ponuda rada u Europskoj uniji do 2070. pasti za 16%. Dakako, još jedan teret mirovinskom sustavu činit će i očekivano trajanje života koje će 2070. godine doseći razinu oko 8%. Najmanji jaz između Hrvatske i EU 27 predviđa se upravo kod ove varijable (gdje će EU 27 biti na razini oko 6%) dok se najveća razlika očekuje kod ponude rada (Commission, 2020.). Problem nije što će Hrvatsku pogoditi isti trend kao i druge zemlje Europske unije već što će to u Hrvatskoj biti očito puno izraženije i imati gore posljedice nego na razini cjelokupnih EU 27.

Grafikon 11: Projekcije stanovništva Hrvatske prema dobi i spolu za 2022. i 2070. godinu

Izvor: Commission, E. (2024.): 2024 Ageing Report

Grafikon 11 dodatno prikazuje kako demografske projekcije za Hrvatsku nisu dobre. S lijeve strane nalazi se projekcija za 2070. godinu za muškarce na kojoj se jasno vidi da će najdominantnije stanovništvo biti u rasponu od 45. do 70. godine života. Nadalje, s desne strane se nalazi projekcija za 2070. godinu za žene gdje se pretpostavlja kako će ih najviše biti od 55. do 75. godine života. U većini dobnih skupina predviđa se daleko manji broj ljudi kako muškaraca tako i žena. Gledajući podatke i za muškarce i za žene jedino će veći broj osoba u 2070. godini biti za ljude starije od 70 + godina u odnosu na 2022. godinu. Također, može se primijetiti kako će se baza tj. broj najmlađeg stanovništva (od 0. do 15. godine života) i kod muškaraca i kod žena drastično smanjiti u 2070. godini (Commission, 2024.).

Tablica 9: Projekcije prema dobnim skupinama i aktivnosti za Hrvatsku do 2070. godine

	Promjena 16–70	2016	2020	2023	2040	2050	2060	2070
Stanovništvo (u milijunima)	- 0,8	4,2	4,1	3,9	3,8	3,7	3,5	3,4
Djeca (0–14) kao u % u ukupnom stanovništvu	- 1,4	14,6	14,5	13,6	13,2	13,2	13,1	13,2
Stanovništvo u primarnoj radnoj dobi (25-54) kao	- 6,8	40,3	39,4	38,1	36,3	35,3	34,5	33,5

% ukupnog stanovništva								
Radno sposobno stanovništvo (15-64) kao % ukupnog stanovništva	- 10,5	66,0	64,4	61,6	59,9	57,7	56,5	55,6
Starije stanovništvo (65 i više godina) kao % ukupnog stanovništva	11,9	19,4	21,1	24,8	26,9	29,1	30,3	31,2
Najstarija populacija (80 i više godina) kao % ukupne populacije	8,0	4,9	5,5	6,4	9,0	10,3	11,5	13,0

Izvor: Obrada autora prema Commission, E. (2020.) The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies

Tablica 9 možda i najbolje prikazuje očekivano kretanje broja hrvatskog stanovništva. Vidljivo je kako bi se ukupan broj stanovnika iz godine u godinu trebao smanjivati te bi 2070. godine Hrvatska trebala imati oko 3,4 milijuna stanovnika. Nadalje, broj djece od 0. do 14. godine također će se smanjivati s time da bi 2070. godine ipak taj broj trebao porasti u odnosu na prikazano desetljeće prije. Međutim, to i dalje predstavlja pad od 1,4% u odnosu na 2016. godinu. Postotak radno sposobnog stanovništva bi se trebao smanjiti čak za 10,5% što predstavlja najveći pad prikazane tablice. S druge strane, najveći rast očekuje se kod starijeg stanovništva za 11,9% dok se drugi najveći rast očekuje kod najstarije populacije za 8%. Također, zanimljivo je vidjeti kakva su predviđanja bila 2020. godine kada se predviđalo da će Hrvatska u 2023. godini imati 3,9 miliona stanovnika, već je spomenuto u tablici 8 kako je Hrvatska 2022. imala 3 855 641 stanovnika. Znajući da je trend broja stanovnika i dalje negativan, logično je da se predviđanja za 2023. nisu obistinila. Nastavno na to, postoji opasnost i da će buduće projekcije biti pogrešne te da će Hrvatska u 2070. imati i manje od predviđenih 3,4 miliona stanovnika (Commission, 2020.).

Prema prikazanim grafikonima i tablicama vidljivo je kako bi se struktura hrvatskog stanovništva trebala godinama drastično promijeniti. Posljedica toga bit će smanjenje broja mladih i broja stanovnika u radno sposobnoj dobi. Kako do toga ne bi došlo, nužno je

provođenje kvalitetnih mjera u svim društvenim područjima. Već sada bi kreatori javnih politika trebali oblikovati nove ekonomske, porezne, zdravstvene, mirovinske, obrazovne, socijalne i stambene politike kako bi posljedično efikasno utjecali na demografske promjene. Prikazane demografske projekcije nemoguće je zaustaviti i preokrenuti u pozitivnom smjeru bez promišljene sustavne dugoročne državne intervencije, od lokalne zajednice do središnjih državnih institucija. Provođenjem niza međusobno koordiniranih mjera pronatalitetne i redistributivne populacijske politike u dugom roku mogu se preokrenuti nepovoljni demografski trendovi.

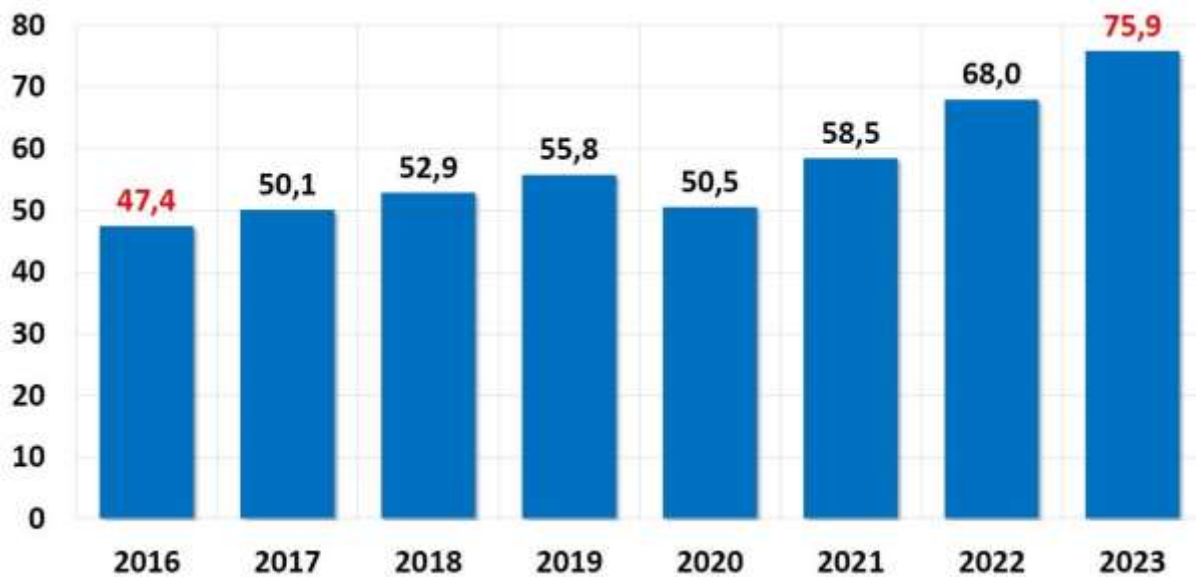
5. FISKALNI IZAZOVI STARENJA

Proces starenja stanovništva sa sobom povlači niz fiskalnih izazova koji se mogu odraziti na mirovinski sustav Hrvatske. Kao prvi izazov nameće se povećano opterećenje na teret proračuna. Porastom broja umirovljenika u odnosu na aktivne radnike, proračunski izdaci s vremenom postaju sve značajniji. Potrebna su dodatna sredstva kako bi se pokrili troškovi mirovinskog sustava što postojeći proračun teško može podnijeti. Dodatna sredstava tražila bi se kroz nova zaduživanja čime bi dodatno rastao dug. Sljedeći izazov predstavlja smanjenje prihoda od doprinosa. Manji broj ljudi koji uplaćuju doprinose u prvi i drugi mirovinski stup jednostavno dovodi do smanjenja prihoda od doprinosa. Navedeni izazovi mogu dovesti u pitanje dugoročnu održivost javnih financija. Potrebno ju je osigurati kako bi bilo moguće isplatiti sve buduće mirovine. Da bi se to moglo provesti, nužno je periodično provođenje strukturnih reformi u mirovinskom sustavu zbog prilagodbe postojećim, ali i budućim demografskih trendovima. To bi moglo podrazumijevati promjene u dobnoj granici za odlazak u mirovinu, prilagodbu mirovinskih formula ili promjene u financijskoj strukturi mirovinskog sustava kako bi se osigurala njegova dugoročna održivost.

5.1. Gospodarska kretanja i tržište rada

Koliko je neko gospodarstvo stabilno, dobro može opisati ostvarena razina BDP-a. Od 2000. do pojave financijske krize 2008. godine BDP Hrvatske je ostvarivao pozitivne stope rasta od 6% godišnje. Od 2008. godine, BDP je imao lagani pad, međutim godišnja stopa pada bila je drastično izraženija koja je iznosila -5%. Loš trend odvijao se sve do 2014. godine. Krizne godine dovele su do pada u gospodarstvu (najvažnije trgovina i industrija). Također došlo je do pada razine izvoza robe te su investicije bile jako niske. Kroz 2015. BDP se povećao na razinu od 2,4%, 2016. godine 3,5%, dok se 2017. godine povećao za 2,9% (Ekonomski institut, 2018). Hrvatska je poslije 2016. godine počela ostvarivati rast gospodarstva. Međutim, dolaskom 2020. godine i pandemijom uzrokovanom koronavirusom, hrvatsko je gospodarstvo doživjelo ponovni pad.

Grafikon 12: Kretanje BDP-a u Hrvatskoj od 2016. do 2023.

Izvor: Hrvatske, V. R. (2024.). Plenković: Rast BDP-a u 2023. od 2,8 posto pet puta je viši od prosjeka Europske unije i europodručja

Navedene tvrdnje mogu se iščitati iz grafikona 12 koji prikazuje kretanje BDP-a Republike Hrvatske u razdoblju od 2016. do 2023. godine. Vidljivo je kako je BDP Hrvatske u 2016. godini iznosio 47,4 milijardi eura te se taj broj iz godine u godinu povećavao sve do spomenute 2020. godine kada pada na razinu od 50,5 milijardi eura. Međutim, hrvatsko gospodarstvo nakon toga ponovno doživljava uspon i od 2020. do 2023. ostvaruje rast od 25,4 milijarde eura te dostiže najvišu razinu (upravo posljednje prikazane 2023. godine) od 75,9 milijardi eura (Hrvatske, 2024.).

Gospodarstvo Hrvatske u vremenu nakon 2016. godine obilježilo je povećanje potrošnje sektora stanovništva jer su ljudi imali više novaca za trošenje. To je potaknulo domaću potražnju za robom i uslugama te je doprinijelo rastu maloprodaje i ostalih sektora vezanih uz potrošnju. Nadalje, poboljšale su se investicije što je dodatno poticalo ekonomski rast te otvaranje novih radnih mjesta. Nastavno na to, došlo je do smanjenja nezaposlenosti. Rast BDP-a utjecao je i na povećanje prihoda od poreza jer su ljudi i tvrtke imali veće prihode te su mogli uložiti veća financijska sredstva u javne i privatne projekte i usluge. Također, povećanjem potražnje prema domaćim proizvodima i uslugama došlo je do povećanja izvoza hrvatskih proizvoda dok se istovremeno smanjivao uvoz strane robe.

Tablica 10: Kretanje (ne)zaposlenosti stanovništva Hrvatske od 2017. do 2023.

GODINA	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
ZAPOSLENI	1 345 382	1 405 973	1 540 084	1 527 697	1 540 661	1 618 610	1 625 367
NEZAPOSLENI	187 363	148 919	131 753	159 845	136 566	116 127	108 420

Izvor: Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2023.

Da spomenuto kretanje BDP-a ima važan utjecaj na cijelu gospodarsku sliku Hrvatske, vidi se i iz tablice 10 koja prikazuje kretanje zaposlenosti hrvatskog stanovništva u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Vidljivo je da je razina zaposlenih u 2014. godini bila najmanja u usporedbi s ostalim godinama. Isto tako 2014. godine razina nezaposlenih bila je najveća. Gledajući podatke, može se zaključiti da je jedino 2020. godine došlo do povećanja broja nezaposlenih u odnosu na godinu prije. Od 2014. do 2019. taj se broj kontinuirano smanjivao. Za razliku od toga broj zaposlenih osoba više je oscilirao i vidi se kako je u 2019. taj broj bio najveći (osiguranje, 2022.).

Tablica 11: Predviđene stope rasta BDP-a, produktivnost rada i uloženi rad u Europskoj uniji i Hrvatskoj u razdoblju od 2019. do 2070.

EU27	2019 - 2030	2031 - 2040	2041 - 2050	2051 - 2060	2061 - 2070	2019 - 2070
Stopa rasta BDP-a	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3
Produktivnost rada	1,2	1,6	1,8	1,7	1,6	1,6
Uloženi rad	0	- 0,3	- 0,4	0,3	- 0,2	- 0,2

Hrvatska	2019 - 2030	2031 - 2040	2041 - 2050	2051 - 2060	2061 - 2070	2019 - 2070
Stopa rasta BDP-a	0,8	1,2	1,4	1,1	1	0,9
Produktivnost rada	1,3	2	2,3	2	1,7	1,8
Uloženi rad	- 0,5	- 0,7	- 0,9	- 0,9	- 0,7	- 0,7

Izvor: Obrada autora prema Commission, E. (2020.) The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies

U tablici 11 vidljive su predviđene stope rasta BDP-a, produktivnost rada i uloženi rad za Europsku uniju i Hrvatsku. Do kraja predviđenog razdoblja (2070. godine) za Hrvatsku se očekuje niža stopa rasta BDP-a (0,9%) nego za Europsku uniju (1,3%). Generalno gledajući, stopa rasta BDP-a će tijekom cijelog promatranog razdoblja biti niža u usporedbi sa stopom

rasta BDP-a Europske unije. S druge strane, u svim desetljećima do 2070. godine očekuje se veća produktivnost rada u Hrvatskoj nego u Europskoj uniji. Uloženi rad od 2019. do 2070. u Hrvatskoj će iznositi -0,7 dok će ista varijabla u istom razdoblju na razini Europske unije iznositi -0,2 (Commission, 2020.).

Tablica 12: Kretanje očekivanog životnog vijeka u zemljama Europske unije od 2022. do 2070.

	Life expectancy at birth							
	Males				Females			
	2022	2050	2070	change 2022-70	2022	2050	2070	change 2022-70
BE	79.5	83.8	86.4	6.9	84.6	88.2	90.5	5.9
BG	70.5	78.5	82.8	12.3	77.7	84.2	87.7	10.0
CZ	75.9	81.6	84.8	8.9	81.9	86.6	89.2	7.3
DK	79.9	83.8	86.4	6.5	83.6	87.7	90.1	6.5
DE	79.0	83.3	86.0	7.0	83.8	87.6	90.0	6.2
EE	74.3	80.4	84.1	9.8	83.0	87.2	89.8	6.8
IE	80.8	84.5	86.9	6.1	84.6	88.3	90.6	6.0
EL	78.8	83.7	86.5	7.7	84.2	88.1	90.4	6.2
ES	80.8	84.8	87.1	6.3	86.5	89.7	91.5	5.0
FR	79.7	84.1	86.7	7.0	85.9	89.3	91.3	5.4
HR	74.9	80.8	84.2	9.3	81.2	86.1	88.9	7.7
IT	81.1	85.0	87.1	6.0	85.5	89.0	91.0	5.5
CY	80.5	84.4	86.8	6.3	84.6	88.1	90.3	5.7
LV	70.3	78.0	82.5	12.2	79.8	85.2	88.4	8.6
LT	70.8	78.5	82.8	12.0	80.5	85.9	88.9	8.4
LU	80.7	84.5	86.9	6.2	85.0	88.6	90.8	5.8
HU	72.5	79.5	83.6	11.1	79.3	85.2	88.5	9.2
MT	80.9	84.7	87.0	6.1	84.6	88.5	90.8	6.2
NL	80.3	84.3	86.7	6.4	83.6	87.6	90.0	6.4
AT	79.5	83.8	86.3	6.8	84.2	88.0	90.2	6.0
PL	73.2	80.3	84.1	10.9	81.3	86.6	89.5	8.2
PT	79.6	84.6	86.9	7.3	85.0	88.3	90.4	5.4
RO	70.9	79.0	83.3	12.4	78.6	85.0	88.5	9.9
SI	78.5	83.2	86.0	7.5	84.4	88.2	90.5	6.1
SK	73.4	80.3	84.1	10.7	80.4	86.0	89.1	8.7
FI	79.0	83.5	86.1	7.1	84.1	88.2	90.4	6.3
SE	81.5	84.8	87.0	5.5	85.4	88.6	90.7	5.3
NO	82.1	85.2	87.3	5.2	85.1	88.5	90.7	5.6
EA	79.6	84.0	86.5	6.9	84.8	88.5	90.7	5.8
EU	78.4	83.3	86.1	7.7	84.0	88.0	90.4	6.4

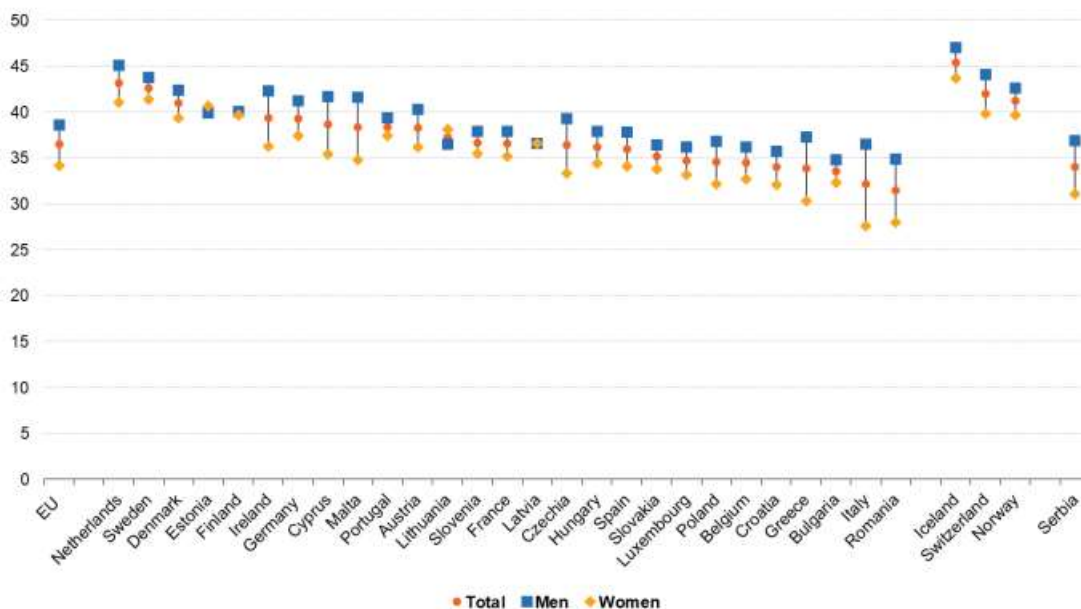
Izvor: Commission, E. (2024.): 2024 Ageing Report

Negativni demografski trendovi dugoročno rezultiraju neuravnoteženom dobnom strukturom stanovništva koja se očituje i na tržištu rada. Iz tablice 12 može se vidjeti kretanje očekivanog životnog vijeka u zemljama Europske unije od 2022. do 2070. godine. Vidljivo je kako se očekuje povećanje životnog vijeka kod svih zemalja članica i za muškarce i za žene i to u obje prikazane godine (2050. i 2070.). Analizirajući spomenuto povećanje, najveće se očekuje kod Rumunjske, Bugarske, Litve, Latvije i Mađarske (vrijedi za muškarce), dok se za žene najveće promjene očekuju kod Bugarske, Rumunjske, Slovačke, Litve i Latvije. Gledajući podatke za Hrvatsku i za muškarce i za žene oni su dosta iznad prosjeka Europske unije. Prosjek povećanja

očekivanog životnog vijeka u navedenom razdoblju kod muškaraca će iznositi 7,7, a u Hrvatskoj se očekuje 9,3. S druge strane, isti pokazatelj kod žena bi trebao biti na razini od 6,4, a u Hrvatskoj se očekuje 7,7. Situacija nije toliko alarmantna kao kod gore spomenutih zemalja koje će biti daleko iznad prosjeka, ali i dalje je vrlo zabrinjavajuća i nepovoljna (Commission, 2024.).

Proces starenja stanovništva direktno utječe na tržište rada što se očituje kroz borbu države sa socijalnim i ekonomskim izazovima. Govoreći o utjecaju na tržište rada, misli se na ponudu, produktivnost rada i potražnju za radom uslijed strukturnih promjena agregatne potražnje. Što je stanovništvo starije, to je ono generalno gledajući manje efikasnije u vidu obavljanja različitih poslova. Nadalje, većina današnje aktivno radne starije populacije obrazovana je u drugačijem sustavu, stoga im se teško prilagoditi novim zahtjevima rada moderne tehnologije. Iako iskustvo dolazi s godinama, može se reći da su stariji radnici često manje pokretljivi od mlađih radnika, pa im potencijalno treba više vremena kako bi obavili neki zadatak. Takav „usporen“ način rada u današnjem „ubrzanom“ svijetu sigurno ne bi polučio maksimalne rezultate.

Grafikon 13: Očekivani radni vijek u zemljama Europske unije, 2022.

Izvor: Eurostat. (2023.). Duration of working life - statistics

Grafikon 13 prikazuje koliko je iznosio očekivani radni vijek u zemljama članicama Europske unije u 2022. godini. Hrvatska je te godine imala četvrti najkraći radni vijek nakon Rumunjske, Bugarske i Grčke. Vidljivo je da je iznosio oko 36 godina te je bio veći za muškarce u odnosu

na žene. Prosjek Europske unije za muškarce je bio oko 39 godina i oko 34 godina za žene što pokazuje da je stanje u Hrvatskoj po tom pitanju ipak bolje. Najveći očekivani radni vijek bio je prisutan na Islandu gdje za muškarce iznosi preko 47 godina, a za žene oko 44 godine. Slijede Nizozemska, Švicarska, Švedska pa Norveška (Eurostat, 2023.).

Kraći prosječni radni vijek može biti poželjan u situacijama gdje je dostupnost radnih mjesta ograničena te bi starija populacija trebala otići u mirovinu kako bi oslobodila radna mjesta za mlade. Također, u društvima gdje je radna snaga ograničena ili gdje postoji visoka stopa nezaposlenosti među mladima, kraći prosječni radni vijek može doprinijeti smanjenju nezaposlenosti i poboljšanju ekonomske aktivnosti. S druge strane, duži prosječni radni vijek može biti poželjan u situacijama gdje postoji demografsko starenje populacije i povećanje očekivanog trajanja života. Produljenje radnog vijeka može pomoći u očuvanju održivosti mirovinskog sustava, smanjenju pritiska na državni proračun i osiguravanju adekvatnih mirovina za starije građane. Ne može se donijeti konkretan zaključan jesu li podaci za Hrvatsku u kontekstu grafikona 13 u potpunosti poželjni ili ne.

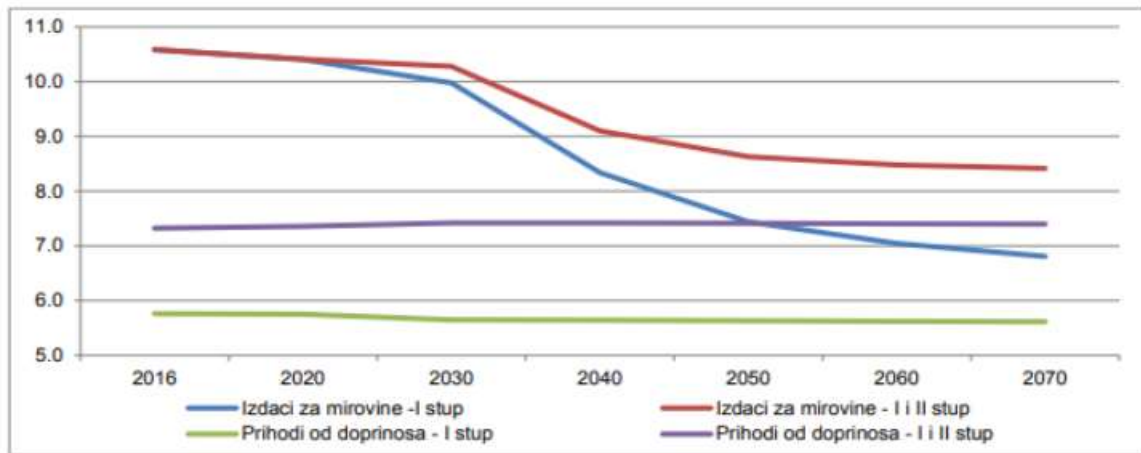
5.2. Izazovi proračuna i javnih financija

Promjene koje podrazumijevaju nove trendove uz demografsku sliku Hrvatske a vezane uz mirovinski sustav, svakako ne mogu zaobići utjecaj na proračun Republike Hrvatske. Ako ne dođe do značajnih promjena u funkcioniranju mirovinskog sustava i ako se ne poveća stopa zaposlenosti mlado aktivnog stanovništva, održivost mirovinskog sustava predstavljat će veliki problem s obzirom da će biti sve više starog stanovništva. Istodobno može se očekivati smanjenje broja osoba koje će uplaćivati doprinose, a posljedično i deficit proračuna. Očekuje se da će budući demografski trendovi dovesti do povećanja troškova mirovina za prosječno 7,6% BDP-a na području Europske unije do 2060. godine gdje naravno pripada i Hrvatska (Nerlich & Schroth, 2018.).

Također, zbog potrebnih reformi mirovinskog sustava, može se očekivati smanjenje izražene ovisnosti mirovinskog sustava o financijskim sredstvima iz državnog proračuna. To bi značilo kako će država morati pronaći nove izvore financiranja isplate mirovina. Nadalje, to implicira i izrazito smanjenje relativnih iznosa mirovina. Takva situacija može biti okidač društvenih procesa koji će zahtijevati od politike usredotočenost na rješavanje problema koji su nastali, a

navedeno bi moglo značiti zaštitu starijih osoba od rizika siromaštva, razmatranje razdoblja na pravo korištenja mirovine te održivost dohotka pojedinca.

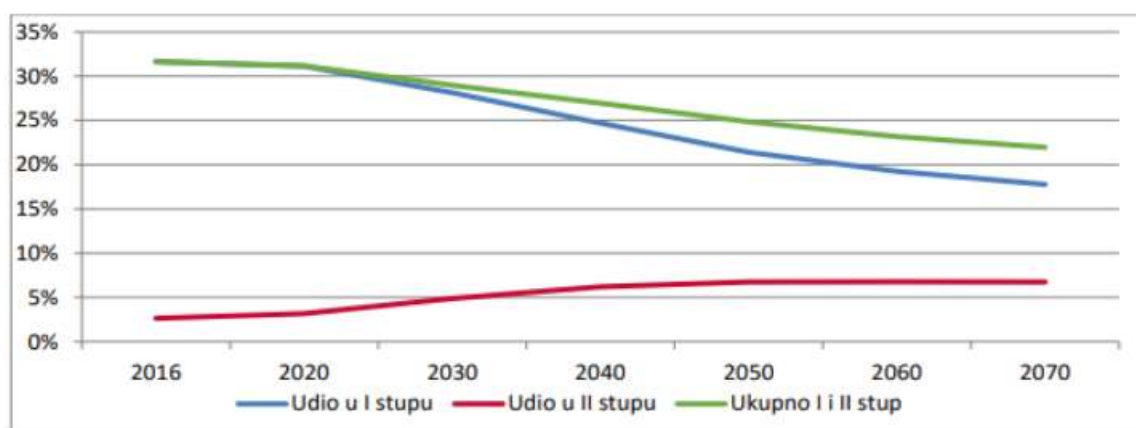
Grafikon 14: Predviđanje budućih prihoda hrvatskog mirovinskog sustava od doprinosa i izdataka za mirovine u razdoblju od 2016. do 2070.

Izvor: The World Bank (2019.), Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj. TWB, str. 14.

Prikazani grafikon 14 potvrđuje da ne moraju sve projekcije za hrvatski mirovinski sustav biti loše. Na grafikonu se može vidjeti kako se očekuje smanjenje izdataka za mirovinu do 2070. godine. Smanjenje izdataka odnosit će se na obje prikazane vrste (i za izdatke za mirovine - I. stup i za izdatke za mirovine - I. i II. stup). Ipak, veće smanjenje očekuje se kod izdataka za mirovine I. stupa koje će pasti na razinu ispod 7% udjela u BDP-u. Uzrok bi predstavljale korekcije drugog mirovinskog stupa koji bi se 2030. godine trebao nalaziti u fazi zrelosti te bi se iz njega isplaćivale mirovine novih umirovljenika, dok bi prvi stup služio za isplatu osnovnih mirovina utemeljenih na formuli koja je i trenutačno u primjeni. Prihodi od doprinosa i za I. i za I. i II. stup zadržat će linearan trend tj. neće biti prisutna značajnija smanjenja odnosno povećanja istih. Navedeni je grafikon zanimljivo promatrati jer postoje prognoze za 2020. godinu i kasnije, a već su u radu spomenuti iznosi tih izdataka kod grafikona 3. Za 2020. godinu su predviđeni izdaci od nekih 10,5% BDP-a, a u stvarnosti su oni iznosili 11,24% BDP-a. Nadalje, izdaci za mirovine 2021. i 2022. godine su trebali biti na malo nižoj razini od spomenutih 10,5% BDP-a, a zapravo su iznosili i manje od toga (Bank, 2019.).

Grafikon 15: Odnos prosječne bruto plaće i prosječne bruto mirovine u Republici Hrvatskoj od 2016. do 2070.

Izvor: The World Bank (2019.), Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj. TWB, str.18.

Grafikon 15 prikazuje odnos prosječne bruto plaće i prosječne bruto mirovine od 2016. do 2070. godine za Republiku Hrvatsku. Nastavno na predviđanja grafikona 14, tako se i temeljem ovog grafikona predviđa smanjenje mirovinskih izdataka do kojih će doći uslijed smanjenja relativnog iznosa mirovine. Ona bi se do kraja prikazanog razdoblja trebala progresivno smanjivati u usporedbi s prosječnom bruto plaćom u Hrvatskoj za koju se pak predviđa da će rasti zbog kvalitetnih promjena na tržištu rada. Kao što se može vidjeti iz grafikona, predviđa se da će u Hrvatskoj do 2070. prosječna mirovina iznositi 22% iznosa prosječne bruto plaće u Hrvatskoj (Bank, 2019.).

Tablica 13: Prihodi i rashodi mirovinskog sustava 2015.-2022. (u milijardama kuna) i 2023. (u milijardama eura)

GODINA	UKUPNI PRIHODI	UDIO PRORAČUNSKIH SREDSTAVA	UDIO IZ DOPRINOSA OD MIROVINSKOG OSIGURANJA	RASHODI ZA MIROVINE
2015.	36,84	45,76%	53,76%	36,36
2016.	38,71	47,47%	52,33%	36,8
2017.	39,27	46,12%	53,46%	37,67
2018.	41	44,13%	55,56%	39,24
2019.	42,8	43,89%	55,87%	40,89
2020.	43,98	48,19%	51,73%	44
2021.	45,32	44,25%	55,69%	43,5
2022.	48,89	41,19%	58,59%	48,88
2023.	7,48	41,27%	58,63%	7,47

Izvor: Obrada autora prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje

U tablici 13 prikazani su prihodi i rashodi mirovinskog sustava od 2015. do 2022. godine u milijardama kuna te u 2023. u milijardama eura. Vidljivo je kako su se ukupni prihodi iz godine u godinu u navedenom razdoblju povećali. S druge strane, ukupni rashodi su rasli do 2021. godine, a nakon toga se dogodio mali pad 2021. godine te nakon toga ponovni rast sve do kraja prikazanog razdoblja. Tako su se ukupni prihodi povećali s 36,84 milijarde kuna na 48,89 milijardi kuna te su u 2023. godini iznosili 7,48 milijardi eura. Ukupni rashodi rasli su s 36,36 milijardi kuna na 48,88 milijardi kuna, a u 2023. godini su iznosili 7,47 milijardi eura. Također, može se primijetiti da su samo 2020. godine ukupni prihodi bili manji u odnosu na ukupne rashode. Kada se analiziraju udjeli proračunskih sredstava u isplatama mirovina, može se zaključiti da je njihov udio između 2015. i 2019. godine bio u padu. U pandemijskoj 2020. godini taj je udio iznosio 48% što je zapravo najveći postotak koji je ostvaren jer je nakon toga ponovno uslijedio pad. Udjeli iz doprinosa od mirovinskog osiguranja su za razliku od udjela proračunskih sredstava imali puno oscilacija ali konstantno su bili na razini preko 50% (osiguranje, 2023.).

5.3. Financijska pozicija u budućnosti

Na kraju 2021. godine 2 111 192 osobe bile su članovi obveznog mirovinskog fonda. Od navedenog broja 51,91% odnosio se na muškarce, dok su preostalih 48,09% bile žene. Početkom 2010. godine primijećen je kontinuirani rast ukupnog broja članova obveznog mirovinskog fonda. Ovaj rast naglašava ključnu važnost učinkovitog upravljanja imovinom obveznih mirovinskih fondova te samog mirovinskog sustava. Iako je povećanje broja članova u dobrovoljnim mirovinskim fondovima važno za održivost mirovinskog sustava, istraživanje održivosti mirovinskog sustava koje je proveo Ante Samodol ukazuje na izazovno razdoblje s kojim će se Hrvatska suočiti (Samodol, 2020.).

Tablica 14: Predviđanje kretanja prihoda od doprinosa za mirovine u postotku BDP-a u razdoblju od 2021. do 2070.

Mirovinski doprinosi	2021.	2030.	2040.	2050.	2060.	2070.
Doprinosi za I. stup	5,9	7,1	7,2	7,1	7,1	7,1
Doprinosi za II. stup	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8

Ukupno:	7,6	8,9	9,0	9,0	8,9	8,9

Izvor: Obrada autora prema Commission, E. (2020.) The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies

Iz tablice 14 mogu se iščitati kretanje prihoda od doprinosa za mirovine u razdoblju od 2021. do 2070. godine izražene u postotku BDP-a. Vidljivo je kako skoro nema oscilacija u kretanju prihoda od doprinosa za I. mirovinski stup nakon 2021. godine i da bi najviša razina trebala iznositi 2040. godine sa 7,2% udjela u BDP-u. Do spomenutog rasta od 0,01% od 2030. do 2040. trebalo bi doći uslijed uplaćivanja dijela sredstava iz drugog u prvi mirovinski stup. Promatrajući kretanje prihoda od doprinosa drugog mirovinskog stupa u istom razdoblju, također se ne može reći da će biti izraženijih promjena. Razina će biti skoro ista za cijelo vrijeme, ali bi se povećanje od 0,01% od 2040. do 2050. trebalo nastaviti do kraja predviđenog razdoblja. Ukupno gledajući, ne bi trebalo biti značajnijih promjena ni u ukupnom iznosu prihoda od doprinosa za oba mirovinska stupa, već će se ta razina kretati od 8,9% udjela u BDP-u do 9,0% udjela u BDP-u ovisno o promatranom desetljeću (Commission, 2020.).

Doprinosi koji se uplaćuju za mirovine neće pokrivati potrebne izdatke za mirovinu pa će za njihovo namirenje biti nužno uključiti i ostale prihode koji se uplaćuju u državni proračun. Bez dvojbe, navedeno će utjecati na osiguravanje plaćanja svih ostalih potreba iz državnog proračuna poput zdravstva, školstva i niza drugih potreba. Pored toga što će se Hrvatska u budućnosti susretati s nedovoljnim prihodima od mirovinskog sustava, bilježit će se i dalje negativni demografski trend. Uslijed sve većeg udjela starije populacije, jako niske razine prirodnog prirasta kao i nastavka iseljavanja mladog stanovništva, Hrvatska će se u budućnosti vjerojatno suočiti s krahom drugog mirovinskog stupa. Dio europskih zemalja (Danska, Nizozemska, Njemačka) se već počeo pripremati za takav scenarij putem modela samoodrživosti te na taj način provoditi nužnu reformu mirovinskog sustava (Antešić, 2020.).

Analizirajući trenutno stanje i očekivane trendove, može se pretpostaviti da će Hrvatska i dalje imati zabilježen nepovoljan trend demografskih kretanja (povećanje udjela starijeg stanovništva, smanjen prirodni prirast te povećana stopa smrtnosti, sve učestalije emigracije hrvatskog stanovništva). Nadalje, radni vijek bi se mogao produžiti ako se zakonski produži dobna granica za odlazak u mirovinu.

Tablica 15: Očekivani učinci predloženih mjera reforme mirovinskog sustava

Reforma	Učinak na primjerenost	Učinak na državni proračun	Učinak na troškove rada	Učinak na neto plaću	Distribucijski učinak
Dodatno povećanje zakonske dobi za odlazak u mirovinu (vezivanje u očekivano trajanje života)	Pozitivan	Pozitivan	Neutralan	Neutralan	Neutralan? (pozitivan zbog smanjenja siromaštva među starijim osobama zbog većih mirovina)
Destimuliranje prijevremenog umirovljenja	Pozitivan	Pozitivan	Neutralan	Neutralan	Neutralan? (pozitivan zbog smanjenja siromaštva među starijim osobama zbog većih mirovina)
Dodatak 27% na osnovnu mirovinu (rast sa sadašnjih 20,25%) i ukidanje izbora mirovina	Pozitivan	Negativan	Neutralan	Neutralan	Negativan? (može biti blizu neutralnog uz kompenzaciju za najniže mirovine)
Uvođenje nacionalne mirovine	Pozitivan	Negativan	Neutralan	Neutralan	Pozitivan
Indeksacija uz masu plaća	Pozitivan	Negativan	Neutralan	Neutralan	Neutralan
Valorizacija uz plaće, indeksacija uz cijene	Pozitivan	Negativan	Neutralan	Neutralan	Neutralan
Automatsko učlanjenje u treći stup, uz sufinanciranje od strane poslodavca i države	Pozitivan	Negativan (država sufinancira doprinose, ali se javlja i kao poslodavac)	Negativan (zbog sufinanciranja od strane poslodavca)	Negativan (dodatni doprinose isplaćuje se iz plaće)	Negativan/neutralan (ako se osigura veći obuhvat za osobe s niskim plaćama)
Smanjivanje obuhvata sustava beneficiranog staža	Neutralan (smanjivanje prava moglo bi biti kompenzirano dužim radnim stažem)	Pozitivan	Pozitivan (osim za neka zanimanja gdje se može očekivati veća stopa doprinosa koji plaćaju poslodavcu)	Neutralan/pozitivan (veći trošak rada zbog povećanog doprinosa mogao bi rezultirati smanjenjem plaće)	Pozitivan (jer su mirovine iz sustava beneficiranog staža uglavnom veće od mirovina po općim propisima)
Konvergencija mirovina uz posebne propise prema mirovinama iz općeg sustava	Neutralan (sporiji rast mirovina po posebnim propisima može se	Pozitivan	Neutralan	Neutralan	Pozitivan (jer su mirovine po posebnim propisima veće od mirovine po općim propisima)

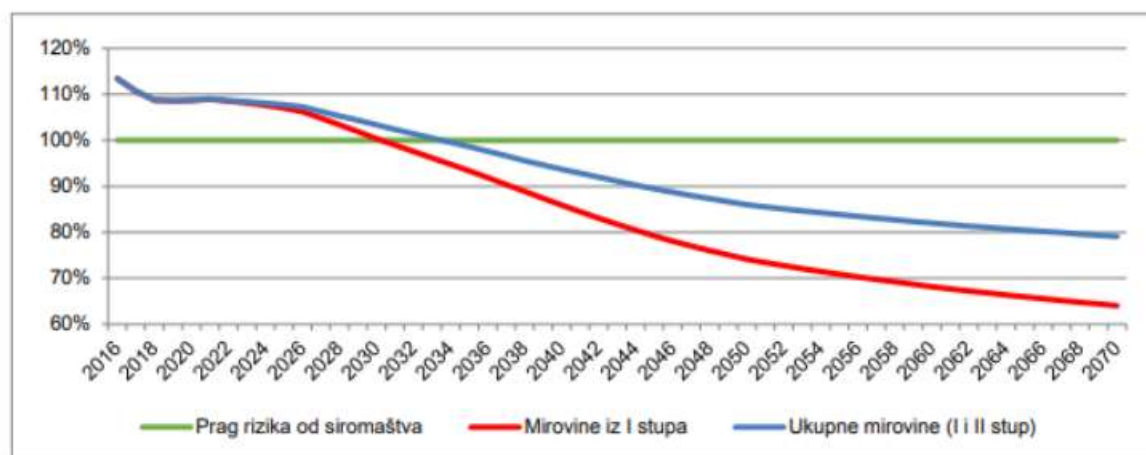
kompenzirati većim ostalih mirovina)				

Izvor: Obrada autora prema The World Bank (2019.), Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj. TWB

U tablici 15 mogu se vidjeti potencijalni učinci određenih mjera posljednje reforme mirovinskog sustava Hrvatske do 2030. godine. Od ukupnog broja mjera njih sedam imale bi pozitivan utjecaj na primjerenost mirovina. Nadalje, pet navedenih mjera negativno bi djelovalo na državni proračun. Kada se analiziraju mjere i njihov učinak na troškove rada, vidi se kako bi po jedna mjera imala negativan i pozitivan utjecaj na iste dok preostalih sedam mjera ne bi imale nikakav utjecaj na spomenute troškove. Govoreći o neto plaći, samo jedna mjera negativno bi djelovala na neto plaću dok bi preostalih osam imale neutralan utjecaj. Pozitivan distribucijski učinak bio bi prisutan kod tri navedene mjere dok se za preostale ne može u potpunosti definirati bi li njihov utjecaj bio neutralan, pozitivan ili negativan (Bank, 2019.).

Većina podataka iznesenih u radu upućuje na dosta upitnu budućnost mirovinskog sustava Hrvatske. Prognoze budućeg razvoja nepovoljnih demografskih trendova, posebno starenja populacije, sugeriraju potrebu za intenzivnim angažmanom u formuliranju mnogobrojnih strateških planova te reviziju trenutne zakonodavne regulative. Cilj tih napora je smanjiti teret mirovinskog sustava na državni proračun istovremeno osiguravajući adekvatne mirovine za umirovljenike.

Grafikon 16: Predviđanje omjera prosječne hrvatske mirovine i praga rizika od siromaštva za jednočlano kućanstvo od 2016. do 2070.

Izvor: The World Bank (2019.), Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj. TWB, str. 30.

Na grafikonu 16 može se vidjeti analiza postojećeg stanja hrvatskog mirovinskog sustava pri čemu su izrađena predviđanja budućih kretanja, a zaključci se mogu okarakterizirati alarmantnima. Iznos prosječne hrvatske mirovine u 2035. godini past će ispod linije praga rizika od siromaštva, a do kraja prikazanog razdoblja ista će biti za 80% niža u odnosu na iznos praga rizika od siromaštva. Bitno je dodati kako su u projekcijama financijski iznosi praga rizika od siromaštva rasli po istoj stopi kao i projekcije rasta BDP-a po stanovniku. Također, može se primijetiti da će mirovine iz prvog stupa imati daleko veći pad u usporedbi s iznosom ukupne mirovine. Očekuje se da će 2070. godine iznos mirovine iz prvog stupa biti na razini od 50% iznosa praga rizika od siromaštva (Bank, 2019.). Sve navedeno upućuje na to kako će mirovinski sustav Hrvatske doživjeti potencijalni krah.

ZAKLJUČAK

Hrvatska se od osamostaljenja bori s negativnim demografskim trendovima. Bilo je perioda prirodnog prirasta, ali to su nažalost bile iznimke, a ne pravila. Također, već godinama postoje trendovi poput starenja stanovništva, iseljavanja mlade radne snage te depopulacije. Sve to ima veliki utjecaj na ukupnu društvenu sliku, a posljedično i na mirovinski sustav. S obzirom na to da iz godine u godinu Hrvatska bilježi sve manji broj živorođene djece, opstanak dugoročne održivosti mirovinskog sustava je upitan. Dosadašnji omjeri broja osiguranika i umirovljenika ne mogu jamčiti dugoročnu održivost, a kako se taj omjer kontinuirano pogoršava, očito je kako su nužne drastične promjene. Dobna struktura hrvatskog stanovništva također je daleko od idealne. Umjesto da ista ima oblik piramide, tj. da na dnu bude najviše mladih, ona izgleda sasvim suprotno. Sama opstojnost mirovinskog sustava uvelike ovisi i o volji politike te provedbi jasnih i kvalitetnih mirovinskih reformi te povećanoj usmjerenosti prema mjerama za očuvanjem demografske strukture. Nastave li se ovakvi trendovi, sve je veća mogućnost da se obistine nagađanja u javnosti, a to je da se ukine drugi mirovinski stup. Nadalje, s upitnom održivošću mirovinskog sustava upitna je i održivost javnih financija. Sve većim brojem umirovljenika, a sve manjim brojem ljudi koji uplaćuju u sustav, stvara se potreba za dodatnim sredstvima, a to će se tražiti kroz nova zaduženja čime će doći do povećanja duga. Kako bi se navedeni problemi riješili potrebno je nekoliko primjera - politička volja za promjenama, detaljna analiza postojećeg mirovinskog sustava te mirovinskih sustava drugih država Europske unije, konkretne i efikasne mjere, strogi zakonski i regulativni okvir, kvalitetne pronatalitetne politike. Također, veliki doprinos održivosti mirovinskog sustava bilo bi i ublažavanje zakonskih ograničenja poslovanja mirovinskih fondova s ciljem ostvarenja viših prinosa. Nadalje, trebala bi se napraviti detaljna revizija postojećih korisnika mirovina kako bi se razriješila sljedeća pitanja - imaju li svi pravo na ostvarenu mirovinu (npr. povlaštene mirovine), jesu li istu stekli kroz zadovoljenje postavljenih uvjeta ili uz pomoć zloupotrebe položaja određenih struktura i pojedinaca. Za kvalitetnije rezultate mirovinskog sustava ključan je nadzor i temeljita analiza relevantnih čimbenika i budućih projekcija uz pravodobno donošenje odgovarajućih mjera. Izuzetno je važno poticati dobrovoljnu mirovinsku štednju i unaprjeđivati financijsku pismenost stanovništva da svaki pojedinac bude sposoban za donošenje ispravnih odluka o vlastitoj financijskoj budućnosti.

POPIS LITERATURE

1. Antešić, D. (2020.) *(Ne)održivost hrvatskog mirovinskog sustava*. Dohvaćeno iz <https://www.liberal.hr/mirovinski-sustav-mirovine-944> (pristupljeno: 8.2.2024.)
2. Bank, T. W. (2019.) *Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030.: Primjerenost mirovina u Hrvatskoj*. Dohvaćeno iz <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/216731604615439079-0080022020/original/22.Primjerenostmirovina.pdf> (pristupljeno: 8.2.2024.)
3. Bejaković, P. (2015.) Hoćemo li uistinu stvoriti jednostavan porezni sustav? *Porezni vjesnik 5/2015*. Dohvaćeno iz <https://www.ijf.hr/hr/publikacije/casopisi/porezni-vjesnik/?year=2015> (pristupljeno: 8.2.2024.)
4. Bejaković, P. (2019.) The Croatian Pension System and Challenges of Pension Policy. U Z. Petak, & K. Kotarski, *Policy-Making at the European Periphery: The Case of Croatia* (str. 229-245). Dohvaćeno iz <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-73582-5> (pristupljeno: 8.2.2024.)
5. Commission, E. (2018.) *The 2018 pension adequacy report: Current and future income adequacy in old age in the EU. Volume I*. Dohvaćeno iz <https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/f0e89c3f-7821-11e8-ac6a-01aa75ed71a1/language-en> (pristupljeno: 8.2.2024.)
6. Commission, E. (2020.) *The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*. Dohvaćeno iz https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2021-ageing-report-underlying-assumptions-and-projection-methodologies_en (pristupljeno: 8.2.2024.)
7. Commission, E. (2024.) *2024 Ageing Report* Dohvaćeno iz https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/ea60b7c2-1b91-4e28-b651-2385d589e8c4_en?filename=ip257_en_1.pdf (pristupljeno: 25.5.2024.)
8. Djelatnika, H. Z. (2024.) *Zasnivanje i otkazivanje ugovora o radu – porezni, pravni i računovodstveni aspekt*. Dohvaćeno iz <https://www.rif.hr/akademija/zasnivanje-i-otkazivanje-ugovora-o-radu-porezni-pravni-i-racunovodstveni-aspekt/> (pristupljeno: 10.5.2024.)
9. Ekonomski institut, Z. (2018.) *Društveno-ekonomski razvoj RH u razdoblju 2013.- 2017.: stanje, trendovi, izazovi i prilike za prostorni razvoj*. Dohvaćeno iz https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/EIZG_StrPodloga_Gospodarstvo.pdf (pristupljeno: 8.2.2024.)
10. Eurostat. (2022.) *Population structure and ageing*. Dohvaćeno iz https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing (pristupljeno: 8.2.2024.)
11. Eurostat. (2023.) *Duration of working life - statistics*. Dohvaćeno iz <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

- [explained/index.php?title=Duration of working life - statistics&oldid=351740](https://www.hgk.hr/explained/index.php?title=Duration_of_working_life_statistics&oldid=351740)
(pristupljeno: 25.5.2024.)
12. Hanfa. (n.d.) *MIROVINSKI SUSTAV*. Dohvaćeno iz <https://www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf> (pristupljeno: 8.2.2024.)
 13. Holzmann, R. (2013.) Global pension systems and their reform: Worldwide drivers, trends and challenges. *International Social Society Review, Volume 66, Issue 2*, str. 1-29. Dohvaćeno iz Wiley Online Library: <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/1468246x/2013/66/2> (pristupljeno: 8.2.2024.)
 14. Hrvatske, V. R. (2023.) *Piletić: Tri mjere za pola milijuna naših umirovljenika*. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/piletic-tri-mjere-za-pola-milijuna-nasih-umirovljenika/37733> (pristupljeno 31.3.2024.)
 15. Hrvatske, V. R. (2024.) *Plenković: Rast BDP-a u 2023. od 2,8 posto pet puta je viši od prosjeka Europske unije i europodručja*. Dohvaćeno iz <https://vlada.gov.hr/vijesti/plenkovic-rast-bdp-a-u-2023-od-2-8-posto-pet-puta-je-visi-od-prosjeka-europske-unije-i-europodrucja/42024?lang=hr> (pristupljeno: 25.5.2024.)
 16. Miletić, Z. (2018.) Komparativna analiza pokazatelja održivosti i adekvatnosti mirovinskih sustava Sjedinjenih Američkih Država i Europske Unije. *Journal of Economy and Business, No. 24, 2018.*, str. 108-127 Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/en/216704> (pristupljeno: 8.2.2024.)
 17. Nerlich, C., & Schroth, J. (2018.) *The economic impact of population ageing and pension reforms*. Dohvaćeno iz https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ebart201802_02.en.pdf (pristupljeno: 8.2.2024.)
 18. Obadić, A., & Smolić, Š. (2007.) Analiza radnog kontingenta i ekonomska aktivnost stanovništva Hrvatske. *Serija članaka u nastajanju, No. 11*, str. 1-15. Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/en/137185> (pristupljeno: 8.2.2024.)
 19. osiguranje, H. z. (n.d.). *Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje*. Dohvaćeno iz <https://www.mirovinsko.hr/hr/o-hzmo-u-210/210> (pristupljeno: 10.5.2024.)
 20. osiguranje, H. z. (2022.) *Izješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2022.* Dohvaćeno iz https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/listalice/dokumenti/izvjesce_o_radu_2022v2/index.html (pristupljeno: 10.5.2024.)
 21. osiguranje, H. z. (2023.) *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje*. Dohvaćeno iz <https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/statistika/statisticke-informacije/2023/6/Statisticke-informacije-HZMO-a-6-2023-sranj-2023.pdf?vel=13662939> (pristupljeno: 8.2.2024.)
 22. osiguranje, H. z. (2024.) *Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje*. Dohvaćeno iz <https://www.mirovinsko.hr/hr/aktualna-statistika-za-ozujak-2024-isplata-u-travnju-2024/148> (pristupljeno: 25.5.2024.)

23. Paić Ćirić, M. (2019.) *Uvjeti za mirovinu u 2019. i ostale izmjene od 1.1.2019.* Dohvaćeno iz <https://www.teb.hr/novosti/2019/uvjeti-za-mirovinu-u-2019-i-ostale-izmjene-od-112019/> (pristupljeno: 8.2.2024.)
24. Puljiz, V. (2007.) Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektive. *Croatian journal of social policy, Vol. 14 No. 2*, str. 163-192. Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/en/30322> (pristupljeno: 8.2.2024.)
25. Puljiz, V. (2016.) Starenje stanovništva - izazov socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku, svezak 23, br. 1*, str. 98-98. Dohvaćeno iz: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/1281/1322> (pristupljeno 31.3.2024.)
26. Rodin, U., Cerovečki, I., & Jezdić, I. (2021.) *Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2020. godini.* Dohvaćeno iz https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/08/PRIRODNO_KRETANJE_2020_30082021_.pdf (pristupljeno: 8.2.2024.)
27. Samodol, A. (2020.) Mirovinske reforme kao trajno globalno pitanje i dizajniranje mirovinskog sustava – slučaj Hrvatske. *International studies, Vol. XX No. 1-2*, str. 73-95. Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/en/clanak/359968> (pristupljeno: 8.2.2024.)
28. Society, N. G. (n.d.) *Demography.* Dohvaćeno iz <https://education.nationalgeographic.org/resource/demography/> (pristupljeno: 8.2.2024.)
29. statistiku, D. z. (2021.) *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2020.* Dohvaćeno iz <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/9931> (pristupljeno: 10.5.2024.)
30. statistiku, D. z. (2022.) *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021.* Dohvaćeno iz <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristupljeno: 8.2.2024.)
31. statistiku, D. z. (2023.) Dohvaćeno iz *Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2022.:* <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58059> (pristupljeno: 10.5.2024.)
32. statistiku, D. z. (2023.) *Indeks starenja i koeficijent starosti, Popisi 1953. - 2021.* Dohvaćeno iz <https://podaci.dzs.hr/hr/search?q=indeks%20starenja%20> (pristupljeno: 25.5.2024.)
33. statistiku, D. z. (2023.) *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2022.* Dohvaćeno iz <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58061> (pristupljeno: 25.5.2024.)
34. statistiku, D. z. (2023.) *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2022.* Dohvaćeno iz <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58063> (pristupljeno: 25.5.2024.)
35. Šimović, H., & Deskar-Škrbić, M. (2021.) Ekonomika javnog sektora s hrvatskim primjerima. *Croatian journal of social policy, Vol. 28 No. 2*, str. 279-282. Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/en/261371> (pristupljeno: 8.2.2024.)

36. Vukorepa, I. (2012.) Mirovinski sustavi - Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti. *Croatian journal of social policy, Vol. 19 No. 3*, str. 337-339. Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/en/93492> (pristupljeno: 8.2.2024.)
37. Vukorepa, I. (2015.) Lost between Sustainability and Adequacy: Critical Analysis of the Croatian Pension System's Parametric Reform. *Croatian journal of social policy, Vol. 22 No. 3*, str. 279-308 Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/en/clanak/220614> (pristupljeno: 8.2.2024.)

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Prikaz omjera broja osiguranika i korisnika mirovina od 2006. do ožujka 2024...	5
Grafikon 2: Korisnici prema vrstama mirovina (u %) za 2023.	10
Grafikon 3: Mirovinski sektor od 2002. do 2022..	12
Grafikon 4: Struktura hrvatskog stanovništva prema godinama starosti, 2022.	18
Grafikon 5: Indeks starenja stanovništva 1971.-2021.....	19
Grafikon 6: Stopa participacije među zemljama članicama Europske unije za 2022. godinu.	22
Grafikon 7: Stanovništvo Hrvatske prema popisima, 1953.-2021.....	26
Grafikon 8: Stanovništvo Hrvatske prema dobnoj strukturi 2022.	27
Grafikon 9: Kretanje broja migracija u Hrvatskoj od 2013. do 2022.	30
Grafikon 10: Ukupna populacija, koeficijent ovisnosti, ponuda rada, očekivano trajanje života u 2019. i 2070. u postotku.....	32
Grafikon 11: Projekcije stanovništva Hrvatske prema dobi i spolu za 2022. i 2070. godinu..	33
Grafikon 12: Kretanje BDP-a u Hrvatskoj od 2016. do 2023.....	37
Grafikon 13: Očekivani radni vijek u zemljama Europske unije, 2022.....	40
Grafikon 14: Predviđanje budućih prihoda hrvatskog mirovinskog sustava od doprinosa i izdataka za mirovine u razdoblju od 2016. do 2070.	42
Grafikon 15: Odnos prosječne bruto plaće i prosječne bruto mirovine u Republici Hrvatskoj od 2016. do 2070.....	43
Grafikon 16: Predviđanje omjera prosječne hrvatske mirovine i praga rizika od siromaštva za jednočlano kućanstvo od 2016. do 2070.....	47

POPIS TABLICA

Tablica 1: Broj osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju od 2006. do ožujka 2024.	4
Tablica 2: Vrste mirovina i kriteriji odlaska u mirovinu i stjecanja prava na isplatu mirovine	8
Tablica 3: Broj korisnika mirovina, vrste mirovina, svote mirovina za 2020., 2021., 2022. godinu (u kunama) i 2023. godinu (u eurima)	8
Tablica 4: Indikatori održivosti mirovinskih sustava.....	16
Tablica 5: Direktni i indirektni pokazatelji održivosti mirovinskih sustava.....	17
Tablica 6: Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske (1991.-2023.).....	25
Tablica 7: Sastav stanovništva RH prema dobi za 2001., 2011., 2019. i 2022. godinu.....	27
Tablica 8: Predradni, radni i postradni kontingent Hrvatske u 2001., 2007., 2013., 2019. i 2022. godini	29
Tablica 9: Projekcije prema dobnim skupinama i aktivnosti za Hrvatsku.....	33
Tablica 10: Kretanje (ne)zaposlenosti stanovništva Hrvatske od 2017. do 2023.....	38
Tablica 11: Predviđene stope rasta BDP-a, produktivnost rada i uloženi rad u Europskoj uniji i Hrvatskoj u razdoblju od 2019. do 2070.....	38
Tablica 12: Kretanje očekivanog životnog vijeka u zemljama Europske unije od 2022. do 2070.....	39
Tablica 13: Prihodi i rashodi mirovinskog sustava 2015.-2022. (u milijardama kuna) i 2023. (u milijardama eura).....	43
Tablica 14: Predviđanje kretanja prihoda od doprinosa za mirovine u postotku BDP-a u razdoblju od 2021. do 2070.	46
Tablica 15: Očekivani učinci predloženih mjera reforme mirovinskog sustava.....	46

ŽIVOTOPIS

Ime i prezime: **Filip Brkljačić**

Datum rođenja: **10. 10. 1999.**

Prebivalište: **Graberje 46, 44250 Petrinja**

Boravište: **Studentski dom „Stjepan Radić“, Jarunska 2, 10 000 Zagreb**

E-mail: **fbrkljaci@net.efzg.hr**

Kontakt broj: **099/6538355**

OBRAZOVANJE:

Srednja škola Petrinja (smjer Opća gimnazija)

2014. – 2018.

Ekonomski fakultet Zagreb (integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija)

redovni student pete godine

2018. – danas

RADNO ISKUSTVO:

TOP RAČUNOVODSTVO SERVISI D.O.O. (Ulica grada Vukovara 18, 10000 Zagreb)

lipanj 2022. – rujan 2022. – knjiženje ulaznih računa (program Navision)

ALLIANZ HRVATSKA DD (Heinzelova ulica 70, 10000 Zagreb)

lipanj 2023. – kolovoz 2023. – premijsko knjigovodstvo (program Opus)

LIBUSOFT CICOM D.O.O. (Remetinečka cesta 7A, 10020, Zagreb)

rujan 2023. – lipanj 2024. – asistent za ERP aplikacije

ATLANTIC GRUPA D.D. (Miramarska Cesta 23, 10000, Zagreb)

lipanj 2024. – u tijeku – pripravnik u odjelu korporativnog izvještavanja i konsolidacije

OSOBNJE VJEŠTINE:

- Aktivno se služim engleskim jezikom u govoru i pismu, a pasivno osnovama njemačkog jezika.
- Služim se računalom, odlično poznajem Microsoft Office paket.
- Položio sam vozački ispit B kategorije.
- Položio sam osnove SQL-a.

HOBI:

- Rekreativno igram nogomet
- Aktivno odlazim u teretanu